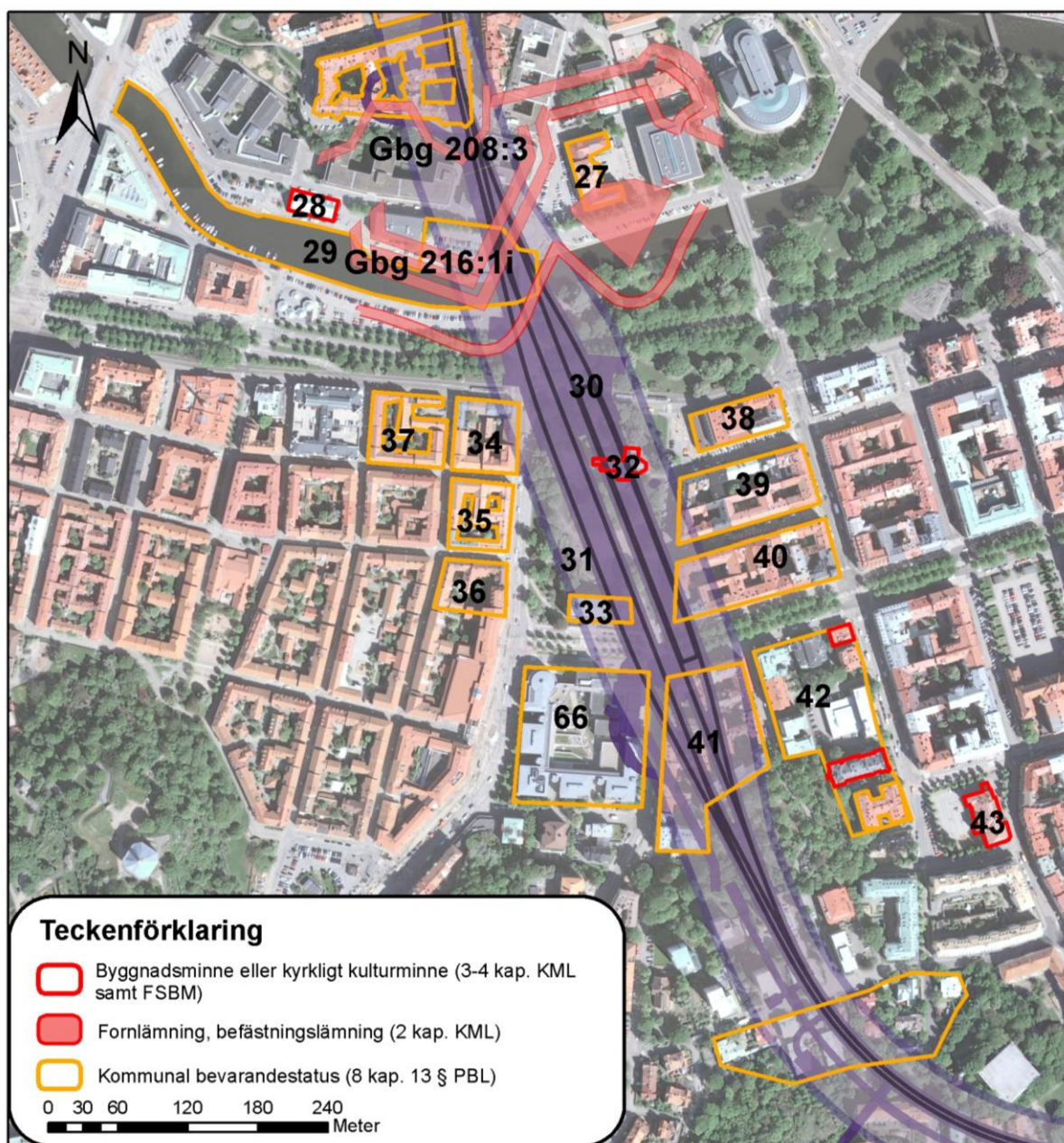

9 Delsträcka 4: Station Haga

Delsträckan Station Haga ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1-5). Tre karaktärsområden berörs; "Staden inom vallgraven med parkbältet", "Haga–Masthugget" och "Vasastaden med omnejd". Kapitlet inleds med en områdesbeskrivning som innefattar övergripande introduktion, historik, kulturhistorisk värdering samt uttryck för riksintresset. Beskrivningen avgränsas av vallgraven och berör miljön i direkt närhet till Haga kyrkoplan samt vallgravsstråket.

Figur 51. Känsliga kulturmiljöer och objekt inom delsträckan Station Haga.

Områdesbeskrivning - Station Haga

Övergripande

Området var tidigare en del av Göteborgs befästningsstråk och här låg bastion Christina Regina. På platsen möts idag fyra kulturhistoriskt värdefulla och känsliga stadsrum: vallgravsstråket med Kungsparken och Nya Allén, Haga Kyrkoplan, Haga och Vasastaden (figur 52). De samspelar men har samtidigt egna starka karaktärer och bär på berättelser om stadens historia och utveckling. Platsen domineras av bebyggelse från 1800-talets andra hälft med tidstypisk gestaltning som illustrerar tidens ideal för såväl enkla arbetarbostäder i Haga, som pampiga borgarbostäder i Vasastaden och monumentala institutionsbyggnader i kyrkoparken. Men här möter även ett sammanhållet universitetsområde i söder, med byggnader från olika tider som illustrerar universitetsstadens framväxt och utveckling.

Figur 52. I området vid Station Haga möts kulturmiljöer med fyra olika karaktärer.

Historik

I områdets nordliga del ligger Vallgravsstråket som består dels av vallgraven, dels av parkbältet med Kungsparken och Nya Allén. Dagens vallgravsstråk var ursprungligen en del av Göteborgs befästning från stadens grundande i början av 1600-talet. Under fästningstiden låg bastion Christina Regina norr om vallgraven och dagens parkbälte utgjordes av en lågt sluttande jordvall, den så kallade fältvallen eller glacisen. Befästningarna revs under 1800-talets första hälft. 1823-27 planterades den cirka 1 800 meter långa Nya Allén och marken längs vallgraven blev på 1840-talet en del av Kungsparken. Nya Allén och Kungsparken utformades enligt samtida stilideal i Europas storstäder. Nya Allén utformades som en bred esplanad och Kungsparken anlades som en engelsk park med mjukt svängda grusgångar omgivna av grönska i fri placering.

Vallgraven behölls och på 1860-talet blev dess västra del uträtad till den mjukt svängda Rosenlundskanalen för att öka framkomligheten för fiskebåtar på väg in till fisketorget.

Haga är Göteborgs första förstad och enkla trähus för i huvudsak arbetare började uppföras här 1648. 1660 fastställdes en stadsplan för området som då låg mellan stadens befästningsgördel och Skansberget. Förstaden var delad i Östra respektive Västra Haga av den så kallade kaponjären (förbindelsen mellan stadsfästningen och Skansen Kronan) och var begränsad till området söder om nuvarande Haga Nygata. Efter befästningarnas rasering utvidgades Haga åt norr mot Nya Allén och kaponjären lämnade plats för nya kvarter. Under 1800-talets slut utökades Haga även österut. Förutom bostäder och ett par folkskolor fick då stadsdelen, främst i de nytilkomna kvarteren, många allmänna byggnader med sociala funktioner. Haga blev under denna period mycket tätt bebyggd, huvudsakligen med trähus och landshövdingehus. En omfattande bostadssanering av Haga inleddes på 1960-talet och avslutades över 30 år senare. Cirka en tredjedel av den äldre bebyggelsen är bevarad.

Vasastaden ingår i den stora plan för Göteborgs utvidgning som fastställdes 1866. Området var före planläggningen bebyggt med enklare trähus, landerier och relativt nya villor som revs för att göra plats för de nya bostadskvarteren. Stadsdelen har en tidstypisk stadsbyggnadsplan med rätvinkliga kvarter, några breda trädplanterade huvudgator ("allégator") och inslag av andra planteringar såsom förträdgårdar och parker. Vasastaden byggdes ut cirka 1870-1900 med stora stenhus avsedda för det välbärgade borgerskapet. Vasagatan med sin allé drogs fram mellan Södra Vägen i öster och Sprängkullsgatan i väster, där arbetarförstaden Haga begränsade borgarstaden. Viss förnyelse och komplettering har skett efter 1935 i spridda kvarter, men bebyggelsen är på många gatuavsnitt närmast intakt.

Haga kyrkoplan bildar en parkzon som ett eget kvarter mellan Haga och Vasastaden. Den anlades i samband med uppförandet av Hagakyrkan 1856-59 och var då begränsad till området precis i anslutning till kyrkan, söder om planteringen var platsen en oreglerad trafik korsning. Parken ingick som en öppen plats i 1866 års utbyggnadsplan och förde in grönska i kvarterstaden. Precis som Kungsparken är Haga kyrkoplan inspirerad av den engelska landskapsefterhärmande trädgårdsstilen och karaktäriseras av mjukt svängda grusgångar omgivna av gräsmattor, planteringar och fristående träd. Parken fick sin nuvarande utformning omkring 1900, då Gamla Stadsbiblioteket (nuvarande Samhällsvetenskapliga biblioteket) uppfördes, och utvidgades då fram till Vasagatan. Grusplanen i mitten används sedan parkens färdigställande 1900 av såväl skolor i grannskapet som allmänheten för lek och rekreation.

Tillsammans med Gamla Stadsbiblioteket bildar kvarteren söder och sydväst om Haga kyrkoplan ett sammanhållet universitetsområde med en lång kontinuitet i användning. Kvarteret söder om Haga kyrkoplan, kvarter Husaren, var tidigare bebyggt med friliggande institutionsbyggnader. Under 1900-talet har dessa succesivt ersatts med byggnader knutna till Göteborgs universitet. 1950 uppfördes Handelshögskolan efter ritningar av Carl Nyrén, under 1990-talet bebyggdes resten av kvarteret med lokaler för Handelshögskolan och 2009 tillkom en tillbyggnad på innergården. Under 1990-talet uppfördes även Campus Haga i kvarter Dragonen.

Kulturhistoriska värden

Området kring Haga Kyrkoplan är sammantaget ett kulturhistoriskt mycket värdefullt och känsligt stadsrum. Platsen berättar om Göteborgs utveckling genom mötet mellan olika utbyggnadsfaser och stadsplaner och har därmed ett högt stadsbyggnads- och stadsplanehistoriskt värde som är tydligt avläsbart i stadsrummet.

De arkeologiska lämningar som finns bevarade i området i form av befästningens yttre vallar, vallgravens tidigare sträckning samt bastion Christina Regina har ett mycket högt kulturhistoriskt och fortifikationshistoriskt värde. Lämningarna utgör en fysisk läsbar sammanfattning av Göteborgs historia som en av de bäst befästa handels- och sjöfartsstäderna i norra Europa. Som exempel på befästningslämningar byggda av en av Europas stormakter under 1600-talet är de unika ur ett internationellt perspektiv. Rosenlundskanalen berättar i sin nuvarande, utträtade form om tiden då kanalen var en av Göteborgs viktigaste hamnar och båttrafiken var prioriterad.

Haga kyrkoplan, Vallgravsstråket med Nya Allén och Kungsparken samt Vasagatan är representativa för de gröna stråk som var fundamentala i 1800-talets stadsplaner. De är till stor del oförändrade sedan tillkomsten och har ett stort trädgårds- och stadsbyggnadshistoriskt värde. Kungsparken utgör en tydlig gräns mellan den gamla befästa staden och 1800-talets stadsutvidgning och Haga kyrkoplan fungerar som en grön kil som markerar gränsen mellan arbetarstadsdelen Haga och den borgerliga stadsdelen Vasastaden. Kungsparken och Haga kyrkoplan har också höga kontinuitetsvärden då funktionen som rekreationsområden lever kvar. Flera av de stora och imponerande träden i Kungsparken, Haga kyrkoplan och alléerna är ursprungliga från tiden då områdena iordningställdes och representerar ett stort historiskt och miljömässigt värde.

Hagas bevarade äldre byggnader har var för sig stora värden och utgör sammantaget en unik kulturhistorisk miljö. Stadsplanen och den bevarade bebyggelsen speglar stadsdelens historia från 1600-talets mitt till 1900-talets början. Mot Haga Kyrkoplan vänder sig välbevarade kvarter med trä- och stenhus av olika ålder, främst landshövdingehus från 1880- och 90-talen. Bebyggelsens rika och konstnärliga utformning med dekorativa detaljer ger ett högt arkitektoniskt och arkitekturhistoriskt värde. Byggnaderna i Kvarteret 23 Dragonen, Kvarteret 28 Sabeln och Kvarteret 29 Bajonetten är representativa för arbetarstadsdelen Hagas bostadsbebyggelse mellan cirka 1880-95 och hör till de äldre landshövdingehusen i staden. I Haga finns också äldre trähus från 1860-talet representerade. Dessa har ett stort byggnadshistoriskt värde då de berättar om tiden innan landshövdingehusen. Bostadshusen och arbetarbostäderna i Haga ger sammantaget en bild av arbetarnas levnadsförhållanden och har därför ett stort socialhistoriskt värde.

Vasastaden är Sveriges mest välbevarade stenstadsmiljö och stadsplanehistoriskt intressant med en kvartersindelning och ett gatunät som är i det närmaste oförändrat. Den välbevarade stenstadsmiljön illustrerar den representativa sidan av 1800-talets stadsbyggande för de välbärgade invånarna. De palatsliknande bostadshusen har ett högt arkitektoniskt och arkitekturhistoriskt värde och utgör goda exempel på 1800-talets högborgerliga formspråk. Den påkostade arkitekturen åskådliggör att bostadsmiljön utformades speciellt för industri- och handelsaristokratin och har ett högt socialhistoriskt värde.

Universitetsområdets blandade bebyggelse ger uttryck för framväxten av universitetsstaden Göteborg och innehåller höga arkitektoniska och arkitekturhistoriska värden. Gamla Stadsbiblioteket utgör ett tidstypiskt exempel på det tidiga 1900-talets institutionsbyggnader med sitt monumentala och påkostade uttryck i friliggande läge. Handelshögskolans äldre del är ett exempel på påkostad 1950-talsfunktionalism i högkvalitativa material.

Uttryck för riksintresset

- 1600-talets stadsbyggande, med landets främsta exempel på holländskt inspirerad kanalstadsplan, med omgivande befästningsgördel och vallgrav och den regelbundet planerade förstaden Haga med sin enklare rutnätsplan.
- Mönstergilla arbetarbostäder i tegel i Haga och Annedal, och traditionella trähus blandade med stadsmässiga landshövdingehus.
- Bostadsbebyggelse för olika samhällsskikt och som uttryck för olika stilepoker, och anläggningar för idrott, rekreation och nöjesliv.
- Det tidiga 1800-talets stadsnydning med stadsarkitekt Carl W. Carlbergs nyklassicistiska stenstad inom vallgraven och det bälte av ny bebyggelse och planteringar som uppstod på det nedlagda fästningsområdet enligt Carlbergs plan 1808. Längs vallgravens insida kajgator, öppna platser och salutorg samt byggnadskvarter för bostäder och offentliga byggnader. Längs utsidan parker och gränsboulevarden Nya Allén.
- Det sena 1800-talets storstadsomdaning och utbyggnad med anläggningar, områden och bebyggelse som visar på ny samfärdsel teknik, spridningen av olika verksamheter och skilda sociala gruppers levnadsförhållanden.
- De stora utvidgningsområdena med planmönster, tät stenstadsbebyggelse, gator av olika bredd och karaktär, bestämda hushöjder, parker och trädplanteringar. Det mondäna Vasastaden - Lorensberg - Heden, med breda, trädplanterade huvudgator som Kungsportsavenyn och Vasagatan, de palatslika "parkkvarteren" och den storstadsmässiga, slutna kvartersbebyggelsen med institutioner insprängda bland hyreshusen.

Gamla Latin, Hvitfeldtsplatsen (27)

Inom Vallgraven 29:1, uppförd 1859-61.

Gamla Latin är en av de påkostade allmänna byggnader som uppfördes 1850-75 i den södra delen av staden inom Vallgraven på tidigare fästningsmark. Det före detta Sahlgrenska sjukhuset (senare "Sociala huset"), Engelska kyrkan och Fiskhallen ("Feskekôrka") ingår också i denna grupp. De har alla fasader i gult flensburgtegel ("göteborgstegel") och präglas av nyromansk eller nygotisk stil. Samtliga byggnader är uppförda på eller i nära anslutning till lämningar efter befästningsanläggningar.

Gamla Latin är en välbevarad skolbyggnad i nyromansk stil med stora rundbågade fönster, lisener (smala pelarreliefer) och friser (lister) med rundbågsmotiv, typisk för den tegelarkitektur som arkitekten H J Strömberg hade lärt av professor Brunius i Lund. Exteriören är välbevarad med undantag av ett par låga krenelerade torn (tinnar som bekröning av fasaden) på huvudfasadens mittparti som redan under 1800-talet togs bort.

Byggnaden har betydande byggnadshistoriska och socialhistoriska värden, både som enskilt byggnadsverk och som ingående i raden av allmänna byggnader som uppfördes längs vallgraven under 1800-talets andra hälft.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Göteborgstegel.

Interiört: Entrén och den stora trapphallen var bevarade innan ombyggnaden för Pedagogen, nuvarande status är okänd.

Feskekôrka (28)

Kvarteret Fiskhallen 70:1, uppförd 1872-74.

Fisktorget och Fiskhallen ("Feskekôrka") ligger på Fiskkajen ut mot Rosenlundskanalen. Hallbyggnaden i nygotik med fasader av gult tegel och höga branta takfall är en av Göteborgs mest originella byggnader, ritad av den innovativa arkitekten Victor von Gegerfelt.

På långsidorna skjuter fasadens spetsbågiga fönsterpartier upp i plåttaket. Exteriören är välbevarad med smårutsindelade fönster och små spiror som betonar de spetsiga gavelpartierna. Interiören domineras av de stora spetsbågiga fönstren och takets delvis synliga gotiska träkonstruktion.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Göteborgstegel och spröjsade stora fönsterpartier.

Rosenlundskanalen, fisktorget och Rosenlundsbron (29)

Fisktorget, kajen och Rosenlundsbron.

Figur 53 och 54. Rosenlundsbron och Rosenlundskanalen.

Kanalens sträckning från älvmynnningen till före detta Sahlgrenska sjukhuset (senare ”Sociala huset”) rätades ut på 1860-talet sedan befästningarna rivits. Rosenlundskanalen är samhällshistoriskt värdefull och dess kajanläggning med trappor och stensättning berättar om tiden då segelbåtar gick in till Fisktorget med sin last. Den uträtade sträckningen visar att framkomligheten för båtar var prioriterad på denna yttre del av den före detta vallgraven, då denna hade inlemmats i stadens hamnområde.

Rosenlundsbron i sitt nuvarande utförande härrör från 1990-talet men belysningsstolpar, murar och trappor liksom delar av fackverket är återanvända från den bro som hade anlagts för spårvägstrafik 1879.

Rosenlundskanalen/Vallgraven har ett stort upplevelsevärde genom att föra in vatten i stadsmiljön. Närvaro av vatten stärker Göteborgs karaktär av hamnstad.

Det rörliga folkliv kring olika handelsverksamheter som rådde kring sekelskiftet 1900 längs kajerna i Rosenlund och Pustervik, har idag till stora delar fått ge vika för nya trafiksystem och parkeringsplatser som skapat ett rörligt intryck utan folkliv. Rondellen och parkeringsytorna ger miljön en baksidesstämning.

Känslighet för påverkan

Kajer med stenarbeten, trappor och räcken samt Rosenlundsbron med dess äldre detaljer.

Nya Allén/Kungsparken (västra delen) (30)

Området omfattar ett utsnitt av Nya Allén och Kungsparken, från Haga Kyrkoplan till Vallgraven, och är en del av det före detta befästningsstråket.

Figur 55 och 56. Nya Allén och Kungsparken.

Figur 57 och 58. Korsningen Södra Allégatan/Sprängkullsgatan/Parkgatan och Nya Allén.

Nya Allén och Kungsparken är ett sammanhängande grönt bälte som utgör gräns för det ursprungliga stadsbebyggda området. Nya Allén är sedan 1800-talets början ett viktigt stråk, indelat i separata vägar för olika trafikslag genom fyra trädrader. En bred körbana i mitten för fordonstrafik omges av smala gångvägar. Alléns ursprungliga funktion som promenadstråk till fots, till häst eller i vagn uteslöt trafik med lastfordon. 1900-talets snabbt ökande bilism öppnade snart allén för allmän trafik och den har blivit en av Göteborgs hårdast trafikerade genomfartsleder för biltrafik. Park- och alléstråket längs vallgraven binder samman de centrala stadsdelarna.

Planen för området längs vallgraven fastställdes 1807 och följde rådande mode i Europas storstäder vilket gör det stadsplanehistoriskt intressant. Träden i allén, 1400 almar, började planteras 1823. Parken är anlagd 1859-61 i den rådande engelska stilen där de naturliga formerna hos gångvägarna liksom vegetationens urval var idealet och har därmed ett högt trädgårdshistoriskt värde. Parken skulle på konstgjord väg efterlikna ett naturligt landskap men har fått inslag av exotiska växter, statyer och annat som förhöjer upplevelsevärde. I området finns kraftiga, historiskt värdefulla träd av stor betydelse även i ett vidare miljöperspektiv.

Känslighet för påverkan

Hela grönområdet med den fyrradiga alléns samt Kungsparkens historiskt värdefulla träd.

Haga kyrkoplan (31)

Figur 59 och 60. Haga kyrkoplan mot väster med fasader i Haga.

Figur 61 och 62. Haga kyrkoplan. Bilden till vänster: Vy mot norr. Bilden till höger: Vy mot öster med Vasastadens fasader.

Området omfattar hela Haga Kyrkoplan, avgränsat av Vasagatan, Sprängkullsgatan, Södra Allégatan och Haga Kyrkogata.

Haga Kyrkoplan är en park med två friliggande institutionsbyggnader, Hagakyrkan och Gamla Stadsbiblioteket. Byggnaderna beskrivs separat (nr 32 och 33).

Parken anlades ursprungligen i samband med att Hagakyrkan uppfördes 1856-59 och begränsade sig då till den norra delen. I 1866 års utbyggnadsplan ingick området som en öppen, grön yta mellan de omkringliggande kvarteren. Grönytan kom att skilja den äldre arbetarstadsdelen Haga från den nya, borgerliga stadsdelen Vasastan. Parken anlades precis som Kungsparken i den fria engelska parkstilen med mjukt svängda grusgångar omgivna av prydliga gräsmattor och friliggande planteringar. När ett stadsbibliotek (nuvarande Samhällsvetenskapliga biblioteket) uppfördes i den södra delen 1897-1900 utvidgades parken åt söder och fick sitt nuvarande utseende.

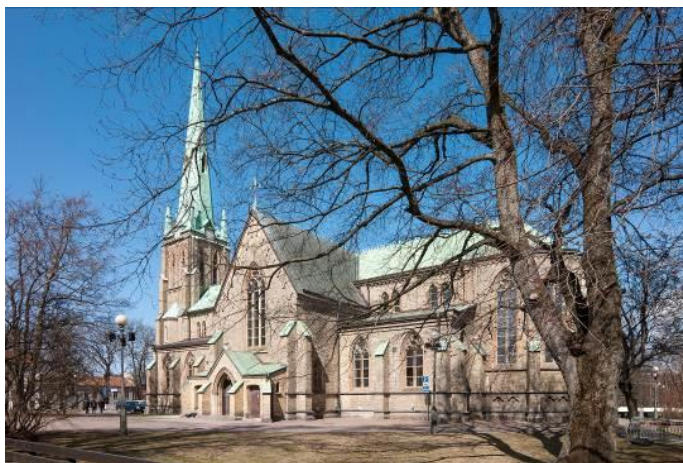
Som en del i utvidgningsplanen från 1866 där den förde in grönska i kvartersstaden och separerade stadsdelarna Haga och Vasastan är Haga kyrkoplan stadsplanehistoriskt intressant. Miljön är mycket väl bibehållen sedan sekelskiftet och utgör ett värdefullt ”grönt” inslag som har använts för lek och rekreation sedan dess. Kontinuiteten i användning är mycket värdefull och den välbevarade karaktären gör den trädgårdshistoriskt intressant. Viktiga komponenter är den strikt planlagda representativa parken i söder från 1890-talet, den engelska parken i norr som utgör en länk till Kungsparken samt de friliggande offentliga byggnaderna i en uttrycksfull tegelarkitektur.

Känslighet för påverkan.

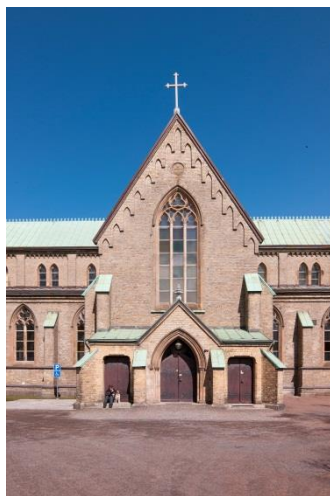
Den välbevarade parkmiljön med sin funktion som avdelare mellan stadsdelarna Haga och Vasastaden. Historiskt värdefulla träd

Hagakyrkan (32)

Haga 715:15, uppförd 1857-59.

Figur 63. Hagakyrkan.

Figur 64, 65, och 66. Hagakyrkan.

Hagakyrkan, ritad av Adolf Wilhelm Edelsvärd, byggdes 1857-59 för Hagaborna som ett annex till Domkyrkan och omkring den nya kyrkan anlades en park. Kyrkobyggnaden kom att präglas starkt av den engelska nygotiska kyrkoarkitekturen och blev dess genombrott i Sverige. Exteriört har kyrkan nygotikens spetsiga former men också kyrkorummet präglas av den nygotiska stilen genom den öppna takstolen och snickeriernas utformning. Hagakyrkan uppfördes i material som vid denna tid var ovanliga för kyrkobyggnader i Sverige. Kolonner tillverkades av tackjärn, tak lades av engelsk skiffer och till fasaderna importerades gult hårdbränt flensburgtegel. Portaler och fönsterdetaljer tillverkades av stenhuggare i Edinburgh.

Byggnadskroppen är utformad som en treskeppig basilika med västtorn, tvärskepp (tvärställd del på korsformig kyrka) med utbyggda vapenhus och ett smalare tresidigt kor

i öster. En sakristia uppfördes 1956-57 på kyrkans norra sida. Fasaderna är klädda med gult tegel på en sockel av huggen granit. Murarna genombryts av spetsbågiga portal- och fönsteromfattningar i sandsten och strävpelare (utvändig avlastande och ibland fristående pelare) och bågfriser (små utanpåliggande bågar). Det smala västtornet kröns av en smäcker hög spira flankerad av fialer. Kyrkans tak täcks med kopparplåt. Sockeln är av huggen granit med bakmurning av tegel. Sakristians grund är utförd av betong. Kyrkan är huvudsakligen uppförd direkt på Sprängkullens berggrund. I koret finns en valvmålning och glasmålningar av Albert Eldh.

Som ett uttryck för den engelska nygotiska kyrkoarkitekturens genombrott i Sverige har Hagakyrkan ett högt arkitekturhistoriskt värde och den är en viktig representant för A. W. Edelsvärds arbete. Kyrkan är också en av de första monumentalbyggnaderna som uppfördes utanför Göteborgs vallgrav och den är en mycket viktig del av miljön kring Haga kyrkoplan.

Känslighet för påverkan

Exteriör: Specialtegel och huggna sandstensdetaljer.

Interiör: Särskilt sårbara interiöra detaljer är värdefulla glasmålningar av Albert Eldh samt unika orglar.

Gamla Stadsbiblioteket (33)

Haga 715:32, uppfört 1897-1900.

Figur 67 och 68. Gamla stadsbiblioteket sett från söder och från sydost.

Figur 69 och 70. Interiör Gamla stadsbiblioteket och målning av Carl Wilhelmsson.

Gamla stadsbiblioteket (nuvarande Samhällsvetenskapliga biblioteket) är en omsorgsfullt utformad monumentalbyggnad. Den livfulla fasaden är i gulbrunt Siegersdorffertegel med inslag av kalksten från Yxhult. Kalkstenen användes bland annat

till en rikt utsmyckad takbarriär. Entrépartiet är utfört i marmor med elegant jugenddekor. En viktig del i arkitekturen är de välvda smårutsindelade fönstren i huvudvåningen. Byggnadens fasad speglar dess funktion då de två övre våningsplanen med små fönster var avsedda som magasin.

Interiören i huvudvåningen är utformad med omsorg, med vägg- och takpaneler samt valv i entrén. Den stora läsesalen har tidstypisk dekormålning och stora mässingskronor. På läsesalens fondvägg finns Carl Wilhelmssons stora målning "Bildningen besöker de små i samhället".

Gamla Stadsbiblioteket utgör ett exempel på det tidiga 1900-talets institutionsbyggande med sitt monumentala formspråk och friliggande läge i parkmiljö. Den omsorgsfullt utformade byggnaden är arkitekturhistoriskt intressant, ett värdefullt exempel på H. Hedlunds arbete och i byggnadsminnesklass.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Stenhuggeriarbeten i kalksten och marmor, stora spröjsade fönsterfönster, keramiska dekorplattor.

Interiört: Byggnaden har värdefulla bevarade interiörer (paneler, dekormålade valv, måleri med mera).

Kvarteret 29 Bajonetten (34)

Haga 29:1, korsningen Södra Allégatan/Husargatan, uppfört 1888.

Haga 29:6, korsningen Sprängkullsgatan/Haga Östergata, uppfört 1864.

Haga 29:9, korsningen Södra Allégatan/Sprängkullsgatan, uppfört 1858-60 respektive 1894.

Figur 71 och 72. Haga 29:1

Figur 73 och 74. Hörnhuset Haga 29:9 och Sprängkullsgatan 3.

Figur 75 och 76. Haga 29:6.

Byggnaderna ligger i stadsdelen Haga som är Göteborgs första planlagda förstad och arbetarstadsdel och utgör en unik kulturhistorisk miljö. Bebyggelsen ger en bild av levnadsförhållanden och är därmed socialhistoriskt värdefulla. Kvarteret innehåller värdefulla bostadshus av trä och sten uppförda under 1800-talets senare hälft.

Landshövdingehuset hör till de äldre bevarade i staden. De är belägna på hörntomterna mot Södra Allégatan. På huset (Haga 29:1) i nordväst, uppfört 1888, betonas hörnet med ett elegant burspråk som har etsade fönster. Hörnhuset (Haga 29:9) mot Sprängkullsgatan byggdes 1894. Det har flera originella exteriördetaljer, bland annat mönstermurad bottenvåning i glaserat tegel och en ovanlig träarkitektur med nygotiska drag. Hörnet framhävs genom ett burspråk krönt av en kupol med lanternin. Detta tornprydda hus har en särskild roll i stadsbilden då det, när man närmar sig från nordost, markerar entrén till Haga.

Intill ligger ett lågt trähus och ett putsat stenhus byggda cirka 1860. Sprängkullsgatan 5 är av trä i två våningar med fasadbeklädnad av locklistpanel (panel med stående tunna lister som lock). Den delvis kringbyggda gården har kvar sin ursprungliga karaktär.

Stenhuset (Haga 29:6) i korsningen Sprängkullsgatan/Haga Östergata har putsade fasader och tidstypiskt utformade klassicistiska fönsteromfattningar.

Känslighet för påverkan

Exteriör: Burspråk med etsade välvda fönsterglas, glaserat tegel, specialtegel, mönstermurning, keramisk dekor, dekorativa trädetaljer och takarkitektur.

Kvarteret 28 Sabeln (35)

Haga 28:4, Sprängkullsgatan 7-13, uppförda 1886 respektive 1889, korsningen Haga Nygatan/Husargatan, uppfört 1892.

Figur 77. Haga 28:4, Sprängkullsgatan 7-13.

Figur 78 och 79. Haga 28:4, Sprängkullsgatan 7-13.

Byggnaderna ligger i stadsdelen Haga som är Göteborgs första planlagda förstad och arbetarstadsdel och utgör en unik kulturhistorisk miljö. Bebyggelsen ger en bild av levnadsförhållanden och är därmed socialhistoriskt värdefulla. Sprängkullsgatan 7-13 är en rad enhetligt utformade landshövdingehus i nyrenässansstil med rikt dekorerade fasader och brutna tak som har vindskupor och hörntorn. Detta är Hagas fasad utåt och byggnaderna är en viktig del i miljön kring Haga Kyrkoplan. Byggnaderna hör till de äldre bevarade landshövdingehusen i staden.

Sprängkullsgatan 13/Haga Nygata 26 bildar tillsammans med hörnet mittemot, Sprängkullsgatan 15/Haga Nygata 35, entré till huvudstråket genom Haga. Byggnaden

utgör tillsammans med de andra tornprydda hörnhusen Sprängkullsgatan 1 och 7 särskilt värdefulla landmärken i stadsbilden.

Haga Nygata 24/Husargatan 16 är ett fyrvånings stenhus som utmärker sig genom en särpräglad polykrom tegelarkitektur med glaserade formstenar i bland annat portalen samt cementinläggningar (gulmålade). Hörnet markeras av ett runt, tornkrönt burspråk.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Specialtegel, mönstermurning, keramisk dekor, dekorativa trädetaljer och takarkitektur.

Kvarteret 23 Dragonen (36)

Haga 23:1, korsningen Haga Nygata/Husargatan, uppfört 1880.

Haga 23:24, korsningen Haga Nygata/Sprängkullsgatan, uppfört 1880.

Figur 80 och 81. Dragonen 23:24. Korsningen Haga Nygata/Sprängkullsgatan.

Byggnaderna ligger i stadsdelen Haga som är Göteborgs första förstad och arbetarstadsdel och utgör en unik kulturhistorisk miljö. Bostadshusen ger en bild av levnadsförhållanden och är därmed socialhistoriskt värdefulla. De två bevarade äldre bostadshusen i kvarteret är exempel på välbevarade landshövdingehus av tidig typ med sadeltak och återhållsam dekor och de hör till de äldsta i staden.

Dragonen 23:24 utgör tillsammans med Sprängkullsgatan 11 entré till huvudstråket genom Haga.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Rusticering av puts och göteborgstegel. Putsdekor och dekorativa trädetaljer.

Kvarteret 30 Laddstaken (37)

Haga 30:1. På fastigheten ligger två byggnader.

Frälsningsarmén, Södra Allégatan 9, uppfört 1880.

Före detta Husarkasernen i korsningen Södra Allégatan/Husargatan, uppfört 1828.

Figur 82 och 83. De två byggnaderna på fastighet Haga 30:1.

Byggnaderna ligger i stadsdelen Haga som är Göteborgs första planlagda förstad och arbetarstadsdel och utgör en unik kulturhistorisk miljö. Bostadshusen ger en bild av levnadsförhållanden och är därmed socialhistoriskt värdefulla. På hörntomten Husargatan/Södra Allégatan ligger två trähus uppförda 1828 som kasern och stall för "Husarerna". "Kasernen" närmast Södra Allégatan är i två våningar med enkla panelklädda fasader och tegeltäckt sadeltak. "Stallet" har endast en våning och ett brant brutet tak som ger byggnaden en speciell karaktär. Grannhuset Södra Allégatan 9 är i tegel och byggdes 1880 som varietélokalen "Concert du Boulevard". Tegelhuset är uppfört i en för tiden ovanligt uttrycksfull tegelarkitektur, där fasadens uppbyggnad med stora välvda fönsterpartier i första våningen visar på dess ursprungliga funktion som underhållningslokal. Gatuhuset har brant tak med uppbyggt gavelmotiv som mittparti och flankerande plåtklädda pyramidtorn. Fasaden är av gult göteborgstegel med mönstermurning.

Byggnaderna visar på två olika typer av Hagabebyggelse, dels den enklare träbebyggelse som tidigare dominerade stadsdelen, dels den mer påkostade stenhusbebyggelse som växte fram längs Södra Allégatan under senare delen av 1800-talet. De har höga social- och byggnadshistoriska värden.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Stora fönsterpartier, mönstermurning och takarkitektur.

Vasastaden, kvarteret 1 Alen (38)

Vasastaden 1:2 1879, 1:3 1879, 1:4, uppfört 1939.

Vasastaden 1:2 och 1:3 hör till de hus som byggdes under 1870-talet i Vasastaden. De putsade fasaderna präglas av tidstypisk nyrenässansdekor. Det dominerande läget mot Park- och Viktoriagatan gör byggnaden, ett symmetriskt utformat dubbelhus, till en mycket viktig del i stadsbilden. Karaktäristiskt är den klassiskt låga takformen med kraftig takgesims (olika sammansatta listkonstruktioner) och tempelgavlar (triangulärt format gavelparti) över hörnen. Särskilt värdefulla är också de stora portikerna (förhall med pelarburet tak).

Figur 84 och 85. Vasastaden 1:4.

Vasastaden 1:4 är ett typiskt "funkishus" som trots nya fönster med sin volym och sitt trapphus ger uttryck för 1930-talets ideal. Tillbyggnaden av bruntonat spegelglas är från år 1981. Byggnaden har ett väl synligt läge mot Haga Kyrkoplan och Parkgatan.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Fasader med rik putsdekor.

Interiört: Välbevarade trapphus fanns vid tidigare inventering, nuvarande status är okänd.

Vasastaden, kvarteret 8 Boken (39)

Vasastaden 8:1 1870, 8:2 1869, 8:3 1868, 8:4 1876, 8:5 1875, 8:6 1873, 8:7 1873, 8:8 1873, 8:9 1873, 8:10 1874.

Figur 86 och 87. Haga Kyrkogata 4 Vasastaden 8:1.

Figur 88 och 89. Haga Kyrkogata 6, Vasastaden 8:10.

Kvarteret ingår i Vasastaden, Sveriges mest välbevarade stenstadsmiljö där kvartersindelningen och gatunätet är i det närmaste oförändrat. Stadsdelen är socialhistoriskt intressant och ger en god bild av levnadsförhållanden för de övre samhällsskikten kring slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Bostadshusen är stenhus i tre våningar och tillhör de äldsta i området Vasastaden-Lorensberg. Kvarteret bebyggdes sent 1860-tal till mitten av 1870-talet. Byggnaderna i kvarterets hörn präglas av nyrenässansens stilideal och har ljust putsade, rikt dekorerade fasader. Övriga byggnader har enklare fasader i gult tegel med inslag av röda tegelband. Kvarteren är en väsentlig del i den värdefulla miljön längs Vasagatan och kring Haga Kyrkoplan.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Fasader med rik putsdekor och mönstermurning i tegel.

Interiört: Välbevarade trapphus fanns i flera av husen vid tidigare inventering, nuvarande status är okänd.

Vasastaden, kvarteret 9 Apeln (40)

Vasastaden 9:1 1877, 9:2 1980-tal, 9:4-5 1879, 9:6 1878, 9:7 1877, 9:8 1878, 9:9 1874, 9:10 1877, 9:11 1877, 9:12 1877, 9:13 1877, 9:14 1877, 9:15 1877.

Figur 90 och 91. Haga Kyrkogata 8 (Vasastaden 9:1) och 10 (Vasastaden 9:15).

Kvarteret ingår i Vasastaden, Sveriges mest välbevarade stenstadsmiljö där kvartersindelningen och gatunätet är i det närmaste oförändrat. Stadsdelen är socialhistoriskt intressant och ger en god bild av levnadsförhållanden för de övre samhällsskikten kring slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Kvarteret inrymmer stenhus i huvudsakligen tre till fyra våningar, i ett par fall är den fjärde våningen inrymd i ett högt mansardtak med stora kupor. Byggnaderna innehåller blandade funktioner, förutom flerfamiljshus finns bland annat Heymanska villan (Vasastaden 9:9), före detta

Coldinuordens föreningshus (Vasastaden 9:4-5) och bostadshus som byggts om för frikyrkliga samfund.

Bostadshusen som uppfördes på 1870-talet tillhör de äldsta i området Vasastaden-Lorensberg och flertalet är ritade av välkända arkitekter. Med undantag av ordenshuset på Bellmansgatan, som har nygotiska drag, präglas fasaderna av nyrenässans i olika varianter. Bland de rikt dekorerade putsfasaderna utmärker sig Heymanska villan (Vasagatan 16) som är ett tvåvåningshus med tre torn i hörnet mot Viktoriagatan, och hörnhuset vid Haga Kyrkogata (Vasagatan 2) med kraftigt runt kupolkrönt hörntorn. Hörnhuset vid Haga Kyrkogata har en fasad av rött tegel och ljus puts (arkitekt för båda hörnhusen var den kände A C Peterson). Mot Bellmansgatan finns även en i husraden avvikande enkel tegelfasad och i hörnet mot Haga Kyrkogata kvarterets högsta byggnad, ett putsat hus i fyra våningar med högt mansardtak (detta är ombyggt för vindsinredning). Kvarteret innehåller flera märkliga byggnader och utgör en väsentlig del i den värdefulla miljön längs Vasagatan och kring Haga Kyrkoplan.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Fasader med rik putsdekor och mönstermurning i tegel, takarkitektur med torn med mera.

Interiört: Välbevarade trapphus och interiörer fanns i flera av husen vid tidigare inventering, Nuvarande status är okänd.

Handelshögskolan (66)

Haga 22:1, uppfört 1951 respektive 1992-93.

Handelshögskolan upptar hela kvarteret 22 Husaren och består av åtta byggnadskroppar tillkomna 1951, 1994 och 2009. Handelshögskolans äldre byggnad är ritad av Carl Nyrén och omfattar två delar med olika karaktär. Den västra är ett höghus i åtta våningar uppfört med fasadbeklädnad av Ekebergsmarmor, teakfönster och fönsterbröstningar av grönt opalglas. Den östra är i två våningar och har gatufasader av tegel. Tegellängans gårdsfasader har en mer öppen karaktär med glasade gallerigångar. För att bevara stadsrummets karaktär av park kring Haga kyrkoplan anlades vid uppförandet också en gräsklädd yta mellan tegellängan och omkringliggande gator. Genom sin tidstypiska utformning i högkvalitativ 1950-talsfunktionalism med gedigna material, enkla byggnadsvolymer och ett avskalat formspråk besitter Handelshögskolans äldre delar ett högt arkitekturhistoriskt värde. De berättar om 1950-talets arkitektoniska ideal och kombinationen med ett höghus och ett låghus är särskilt intressant.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Fasadbeklädnad av Ekebergsmarmor.

Yttre miljö: Gräsytor mellan byggnad och gata.

Vasastaden, kvarteret 10 Enen (41)

Vasastaden 10:1 1892, 10:2 1893, 10:3 1893, 10:4 1892, 10:5 1893, 10:6 1897, 10:7 1895, 10:9 1878, 10:14 1901-02, 10:15 1894, 10:16 1894, 10:17 1893, 10:18 1893, 10:19 1893, 10:20 1893.

Figur 92 och 93. Hörnet Haga Kyrkogata/Vasagatan och längs med Haga Kyrkogata.

Kvarteret ingår i Vasastaden, Sveriges mest välbevarade stenstadsmiljö där kvartersindelningen och gatunätet är i det närmaste oförändrat. Stadsdelen är socialhistoriskt intressant och ger en god bild av levnadsförhållanden för de övre samhällsskikten kring slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Kvarteret präglas till större delen av tätbyggda stenhus med 1890-talets polykroma arkitektur i olika material som puts och tegel, samt inslag av järnsmide. Flera fasader har tidstypiska höga gavelpartier mot gatan. Dessa tomter är högt exploaterade med bebyggelse som har en typisk disposition för området och tiden med elegant bostadshus i fyra till fem våningar mot gatan. Fastigheterna har kopplade gårdar, några även kopplade bakgårdar. Mot Vasagatan är husen uppförda i fem våningar med kvartershörnet mot Haga Kyrkogata som ett särskilt viktigt inslag i stadsbilden. Dit hör även de putsade jugendfasaderna med inslag av rött tegel i kvarterets södra del, en fastighet i fyra till fem våningar mot Haga Kyrkogata och den så kallade Segerstedtska parken som består av rester av gamla villaträdgårdar. Grannfastigheten i öster har ett stort fristående hus i tre våningar mot Utsiktsplatsen och trappan i Nedre Fogelbergsgatan, ett extremt exempel på hyreshus i "villastil".

För flera av husen finns dokumenterade värdefulla interiörer, bland annat har Vasastaden 10:1 trapphus med heltäckande mönstermåleri och göteborgsmotiv från 1910-talet av A Toldnäss och Vasastaden 10:14 har trapphus i jugend med målerier, blyinfattade fönster och stuckaturer.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Fasader med skulpturala byggnadsdelar, mönstermurningar, takarkitektur, blyinfattat glas med mera.

Interiört: Välbevarade trapphus och lägenheter fanns i kvarteret vid tidigare inventering, nuvarande status är okänd. Interiörer omfattade kakelugnar, stuckaturer, blyinfattade glasfönster med mera.

Vasastaden, kvarteret 12 Furan (42)

Vasastaden 12:1 1892, 12:2 1885-86, 12:4 1979, 12:5 1895-96, 12:8 1892, 12:9 1895, 12:10 1895, 12:11 1878 (om- och tillbyggt 1911), 12:16 1879, 12:17 1890, 12:18 1887, 12:19 1951, 12:20, 12:21.

Kvarteret ingår i Vasastaden, Sveriges mest välbevarade stenstadsmiljö där kvartersindelningen och gatunätet är i det närmaste oförändrat. Stadsdelen är socialhistoriskt intressant och ger en god bild av levnadsförhållanden för de övre samhällskikten kring slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Kvarteret skiljer sig från övriga slutna stenhuskvarter längs Vasagatan då det främst är bebyggt med fristående byggnader. Två hus längs vardera Nedre Fogelbergsgatan och Viktoriagatan är sammanbyggda i par, övriga sju är friliggande. Huvuddelen av kvarteret är uppfört under 1880- och 1890-talen och de flesta husen präglas av tidens livfulla blandarkitektur i puts och tegel, natursten samt dekorativa inslag av keramik, järnsmide och trä.

”Tomtehuset” från 1890 är ett villalikhnande bostadshus med unika fasadmålningar och en av Vasagatans karaktärsbyggnader. Det är sammanbyggt i ett entréparti med ett hus i fyra våningar som därutöver har mansardvåning och torn. Tillsammans är byggnaderna värdefulla personliga uttryck för arkitektursvängningen i 1880-talets slut, tillämpad av arkitekt Hans Hedlund för familjen S A Hedlunds räkning.

Viktoriagatan 15 är ett friliggande bostadshus i sten med en livlig fönster- och takarkitektur, den senare återställd 1995. Fasaderna har restaurerats i etapper. Trapphuset är mycket välbevarat och har bland annat bevarade och delvis restaurerade målerier från byggnadstiden.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Fasader med fasadmåleri, skulpturala byggnadsdelar, mönstermurningar, blyinfattat glas, inmurade tegelreliefer, skulpturer, blyinfattade fönster med mera.
Interiört: Välbevarade trapphus och interiörer fanns på flera håll vid tidigare inventering. Nuvarande status okänd.

Vasastaden, kvarteret 14 Linden, Nya Elementarläroverket för flickor (43)

Vasastaden 14:1, uppfört 1888.

Byggnaden ingår i Vasastaden, Sveriges mest välbevarade stenstadsmiljö där kvartersindelningen och gatunätet är i det närmaste oförändrat. Stadsdelen är socialhistoriskt intressant och ger en god bild av levnadsförhållanden för de övre samhällskikten kring slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Byggnaden är i tre våningar och präglas av nyrenässansens symmetriska stilideal. Fasaderna är av rött tegel med putsdekor och band av gult tegel. Sadeltaket är plåttäckt. Skolgården omges av järnstaket och en rad hamlade träd.

Huvudtrapphuset utsmyckades med målningen ”Svenska kvinnan genom seklen” som utfördes av Carl Larsson. Målningarna är utförda ”Al secco”, på torr puts med mineralfärger. Exteriören och interiören har i huvudsak oförändrad karaktär och trapphuset med sina väggmålningar är genom restaureringsinsatser mycket välbevarat.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Fasader med skulpturala byggnadsdelar, mönstermurningar et cetera.
Interiört: Välbevarade trapphus och interiörer. Carl Larsson-måleri på puts i huvudtrapphuset.

Skans, Bastion Kung Karl (RAÄ Göteborg 208:3)

Lämningen är närmast triangulär och utgörs av en rest av en bastion. Sidorna åt sydväst och sydöst är kallmurade. Norra sidan är omgjord efter sentida gatudragning. Bastionen är en rest av en av de tre mindre bastioner som låg som ett befästningsvärn av sten över de tre lägre belägna jordverken med bastionerna Hållgårdsbastionen, Regeringen och Christina Regina.

Känslighet för påverkan

RAÄ Göteborg 208:3: Bevarad fortifikationslämning, skans, främst ovan mark.

Bastion Christina Regina, vallgrav och fältvall (RAÄ Göteborg 216:1 i)

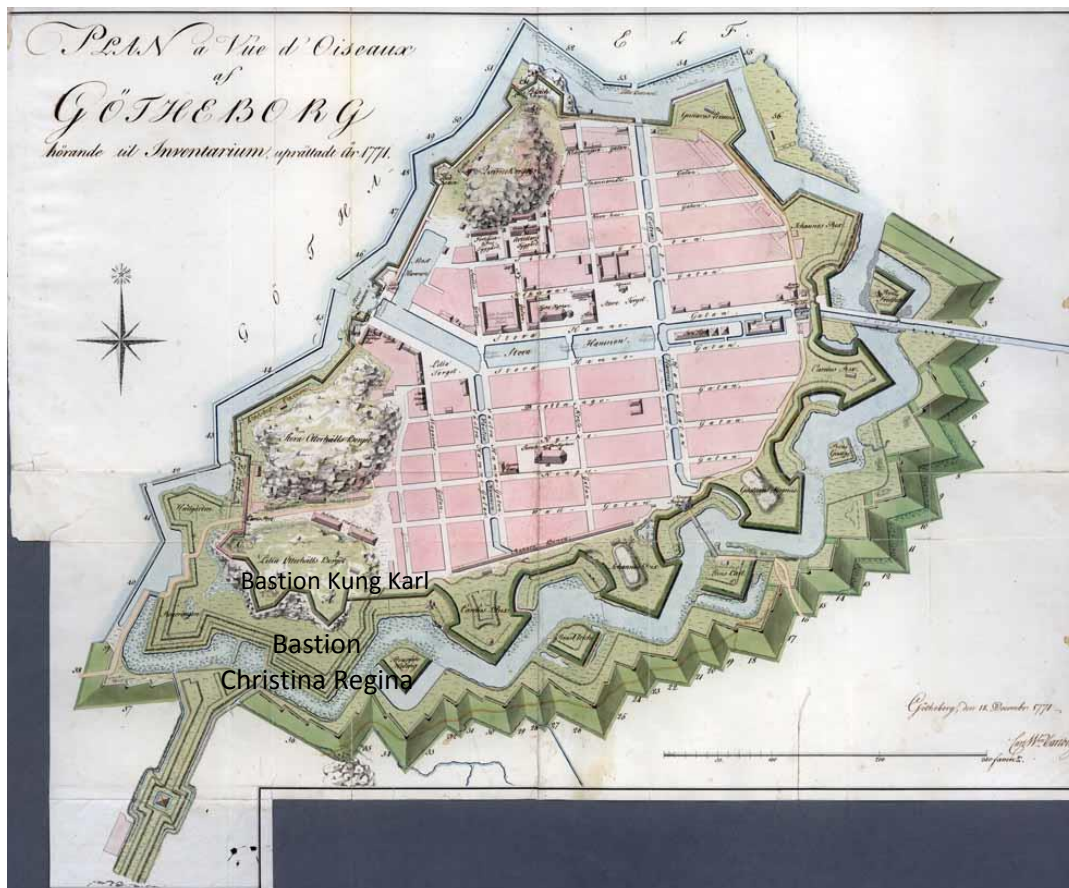
Station Haga är placerad genom bastion Christina Regina vid Rosenlundsplatsen, över vallgraven, genom fältvallen och in i förstaden Haga. I området syns Otterhällerverken uppe på Kungshöjd, vilket ökar upplevelsen av befästningen på ett mycket pedagogiskt sätt. Direkt öster om bastion Christina Regina är ravelinen Prinsessan Hedvig belägen och i övrigt är området till stor del en utfyllnad av vallgraven mellan bastionerna Carolus Dux och Christina Regina. Under fästningstiden utgjorde dagens parkområde fältvallen (en lågt sluttande jordvall framför vallgraven, se figur 94). Vallen var uppbyggd av jord- och lermassor och hölls på plats mot vallgraven med vertikalt ställda pålar utmed kanten mot vattenspegeln. Fältvallens parkområde har under lång tid ansetts värdefull och har inte påverkats av stadsplanering i Göteborg. Det har tillåtits bibehålla sin funktion som park och alléstråk och därmed har också fältvallen bevarats under mark.

Befästningslämningarna i området, med lämningar över och under mark, har ett mycket stort kulturhistoriskt och pedagogiskt värde, dessutom ett mycket stort vetenskapligt värde, inte minst av vikt för fortifikationshistorisk forskning. Varje del är lika värdefull och ingår i en försvarsanläggning som är unik och omistlig.

En arkeologisk förundersökning, utförd i maj 2014, resulterade i att mycket välbevarade lämningar kunde dokumenteras av bastion Christina Regina och yttre befästningsverk i fältvallen. Rustbädden till bastionen dokumenterades. En dendrokronologisk datering av timmer från rustbädden gav fällningsår 1637-1638. På andra sidan vallgraven i park och allé stråket påträffades murlämningar efter banketten, vilken är en del av fältvallen. Vallgravens sträckning rätades ut på 1800-talet men lämningar efter föregångaren kan finnas kvar. Vid undersökningen i maj påträffades också de södra landfästena från Husarbron. Husarbron uppfördes 1835 och var en välvd stenbro med vindbrygga vilken förband Fisketorget med Haga. Detta visar att området bara fylts igen när Rosenlundkanalen rätades ut på 1860-talet. Det antyder att den gamla vallgravskanten ligger kvar intakt under dagens utfyllnadsmassor. Husarbron revs 1864 och i samband med detta uppfördes Rosenlundsbron.

Känslighet för påverkan

RAÄ Göteborg 216:1: Bevarade stadslager under mark. Fortifikationslämningar, inklusive hamn, under och ovan mark.

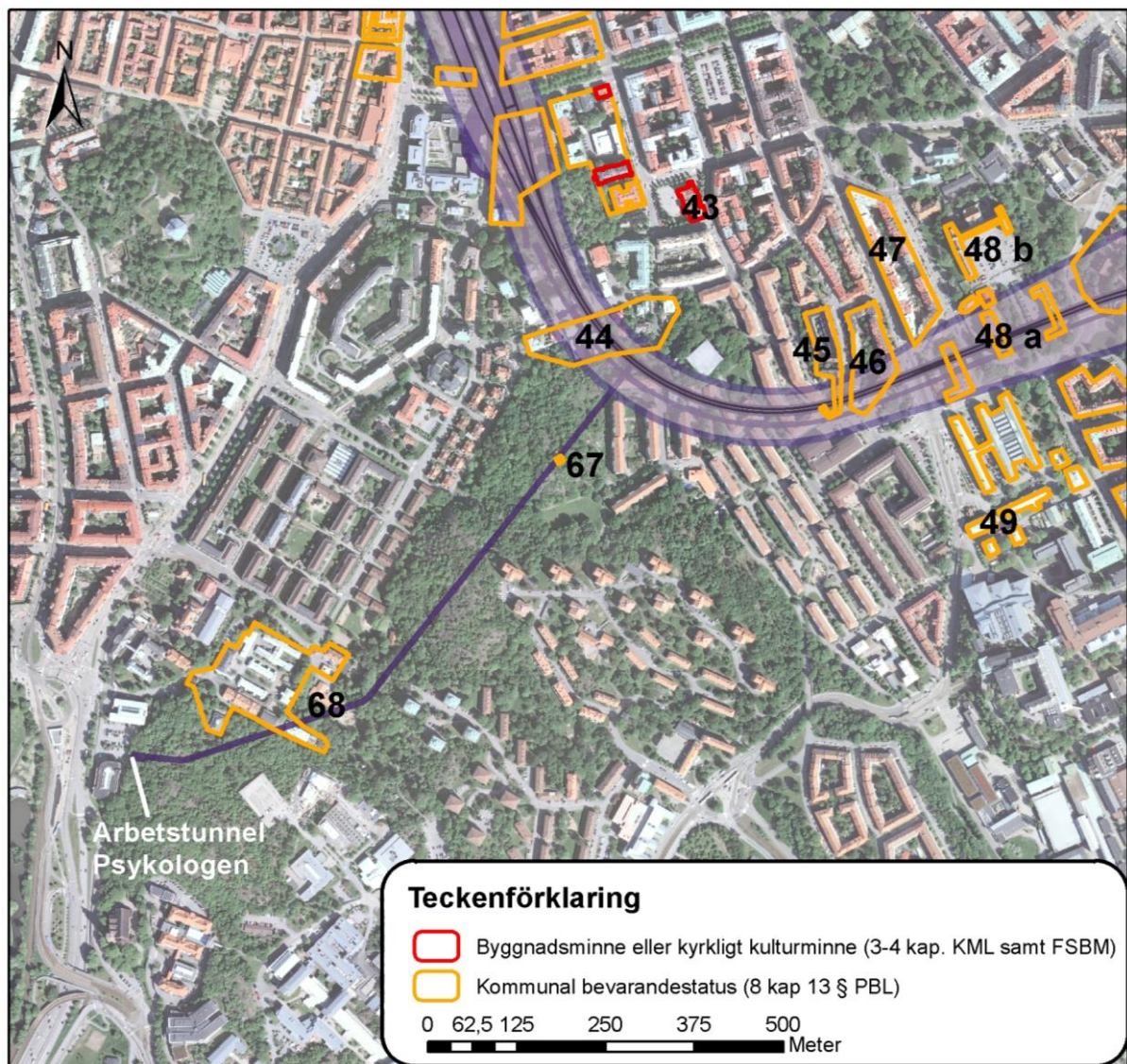

Figur 94. Göteborg 1771, karta signerad C W Carlberg. Den lägre befästningslinjen med bland annat Christina Regina syns i sydvästra delen av befästningen. Befästningsverket omfattar bastioner och kurtiner. I vallgraven utanför kurtinerna ligger tenaljer och raveliner som extra skydd. Framför vallgraven syns en jordvall, fätvallen. Från de lågt liggande delarna av befästningen går en kaponjärgrav ut mot Skansen Kronan (ej i bild).

10 Delsträcka 5: Haga – Korsvägen

Området sträcker sig från Föreningsgatans villaområde i Vasastaden till Vasa sjukhus och nytt stationsläge Station Korsvägen. Delar av det beskrivna området ligger inom riksintresset för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1-5). Här berörs karaktärsområdet "Vasastaden med omnejd/stenstaden". Västlänken går inom huvuddelen av området i tunnel förlagd i berg. Kulturmiljön berörs därför inte av direkt fysisk påverkan och beskrivningarna har lagts i bilaga 1.

Figur 95. Känsliga kulturmiljöer och objekt inom delsträckan Haga till Korsvägen.

Vasastaden, Föreningsgatans villaområde (44)

Vasastaden 10:9, 11:1, 11:6, 11:7, 11:8, 11:9, 11:10, 11:11, 11:14, 31:1, 31:2, 31:4, 31:5, 31:6, 31:7, 33:1. 10 kvarteret 9, 11 kvarteret Lönne 1, 6-11, 14-16 och 31 kvarteret Idegranen 6. Området uppfördes 1878-1880.

Se även bilaga 1.

Landala Vattentorn (67)

Landala 709:2, uppfört 1892.

Fastigheten är belägen invid arbetstunnel. Se även bilaga 1.

Före detta Epidemisjukhuset (68)

Annedal 717:5, uppfört 1884-86, 1896, 1906, 1917 och 1920.

Området är beläget invid arbetstunnel. Se även bilaga 1.

Vasastaden, kvarteret 22 Pilträdet (45)

Vasastaden 22: 23, uppfört 1880-tal, 22:22 och 22:3 uppförda 1915-25.

Se även bilaga 1.

Vasastaden, kvarteret 24 Syrenen (46)

Vasastaden 24:1 , 24:2, 24:3, 24:4, 24:5, 24:6, 24:7, 24:8, 24:9, 24:10, 24:11, uppfört 1915 - 1920.

Se även bilaga 1.

Vasastaden, kvarteret 27 Rönne (47)

Vasastaden 27:1 , 27:2 , 27:3 , 27:4 , 27:5 , 27:6 , 27:7 , 27:8 , 27:9 , 27:10 , 27:11 , 27:12, 27:13 , 27:14 , 27:15 , 27:16 , 27:17 , 27:18 , 27:19 , 27:20, uppfört 1909-11.

Se även bilaga 1.

Vasastaden, kvarteret 26 Platanen, Landalaskolan (48a)

Vasastaden 26:3, uppförd 1890.

Se även bilaga 1.

Vasastaden, kv. 1 Tre Kronor, kv. 2 Kärnan, kv. 3 Bohus (48b)

Lorensberg 1:9.1 Hvitfeldtska gymnasiet, uppfört 1915-19, 1:9.2 Götabergsskolan, uppförd 1903-06, 1:9.3 före detta Handelsinstitutet, uppfört 1913.

Se även bilaga 1.

Vasa sjukhus (49)

Johanneberg, 31 kvarteret Talltitan 8, uppfört 1884-88.

Se även bilaga 1.

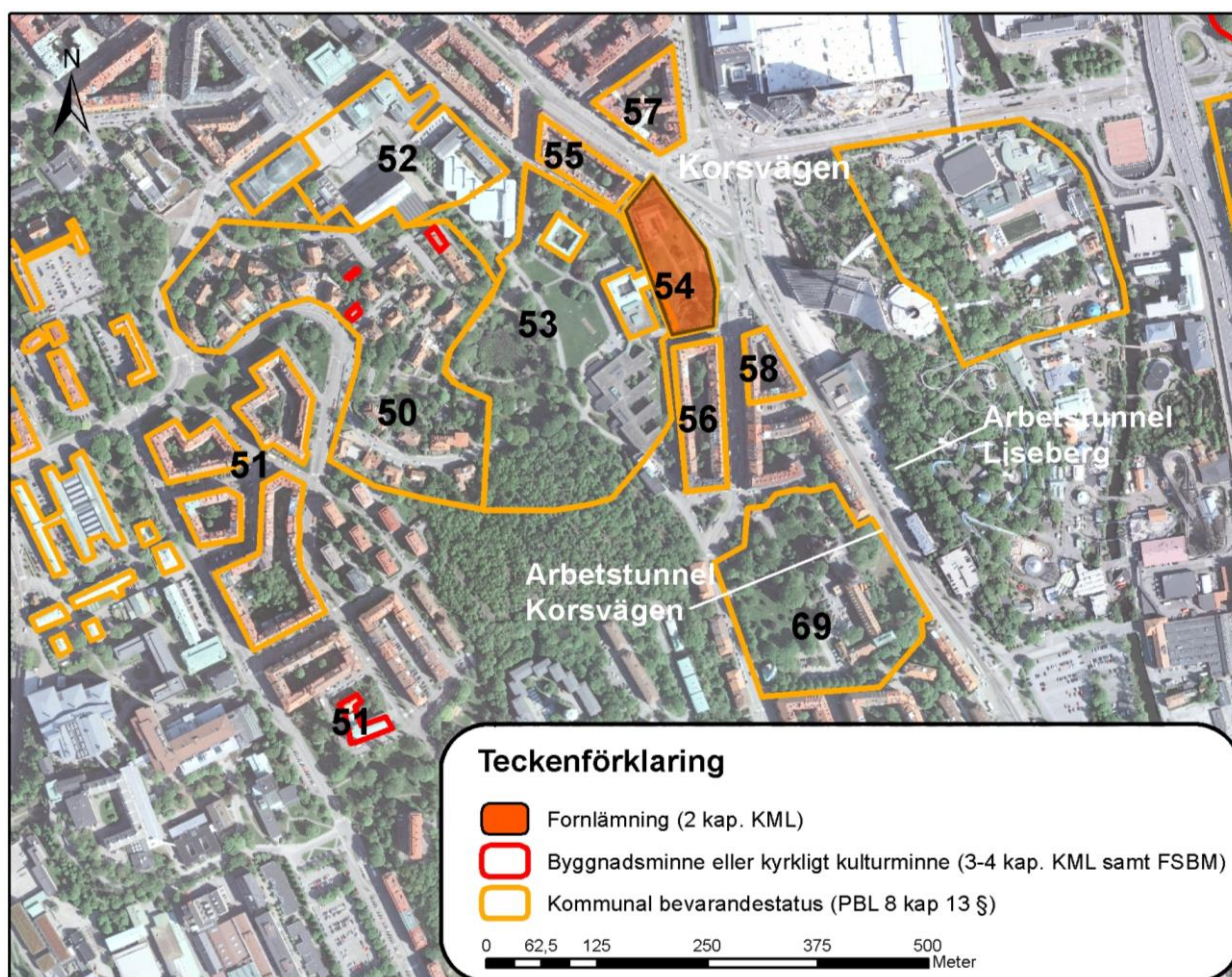

11 Delsträcka 6: Station Korsvägen

Området sträcker sig från Lorensbergs villaområde till Lisebergs nöjesfält.

Delar av det beskrivna området ligger inom riksintresset för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1-5). Här berörs karaktärsområdet "Vasastaden med omnejd/stenstaden". De delar av området Station Korsvägen som omfattas av riksintresset är kvarteret Turmalinen i stenstaden, kvarteren Drottningholm, Skokloster och Stenskvättan samt Lorensbergs villastad inom Lilienbergs stadsplan, Nedre Johanneberg, Götaplatsen, Johannebergs landeri samt gatunätet.

Kapitlet inleds med en områdesbeskrivning som innefattar övergripande introduktion, historik, kulturhistorisk värdering samt uttryck för riksintresset. Beskrivningen utgår från ett område som i söder avgränsas av kvarteret Stenskvättan (nr. 58) och väster av Lorensbergs villaområde (nr. 50). I övrigt följer områdesbeskrivningen delsträckans avgränsning.

Figur 96. Känsliga kulturmiljöer och objekt inom delsträckan Station Korsvägen.

Områdesbeskrivning - Station Korsvägen

Övergripande

Vid Korsvägen möts tre stadsdelar, Johanneberg, Heden och Lorensberg. Korsvägen präglas av funktionerna trafikapparat och kollektivtrafikpunkt. Det är en händelserik plats där tre olika stadsbyggnadstyper möts. Västra delen av området präglas av stenstadskvarter med höga arkitektoniska anspråk i gedigna material samt av Johannebergs landeri med äldre bebyggelse och parkmiljö. Den östra delen präglas av evenemangsstråkets storskaliga publika institutioner. Från Renströmsparken sträcker sig ett grönt bälte över till Lisebergs nöjesfält. Åt söder ansluter flera stora vägar och platsen saknar tydliga avgränsningar. Gatu- och spårvägsnätet skapar en triangulär platsbildning som har en lång tradition tillbaka.

Historik

Området kring Korsvägen har ingått i Göteborgs stad sedan dess grundande men var fram till 1800-talet ett utkantsområde som arrenderades ut till landerier, det vill säga bebyggda jordbruksfastigheter på stadens mark. Johannebergs landeri anlades under slutet av 1700-talet och är bevarat med både bebyggelse och trädgård. Lisebergs landeri härrör från samma tid och mangårdsbyggnader från både 1700- och 1800-talet finns kvar på det nuvarande nöjesparksområdet. Sedan 1700-talet har Korsvägen varit en betydelsefull vägkorsning då den södra infartsvägen till Göteborg (Södra vägen) delades och Örgrytevägen anslöt från öster. Namnet Korsvägen är känt sedan denna tid. Spårvägen har haft sin sträckning hit sedan 1880-talet. Vid den tiden var staden inom vallgraven fullt utbyggd och flera nya centrala bostadskvarter uppfördes på marken utanför. Området norr om korsningen (nr. 57) planlades för borgerlig bostadsbebyggelse i stenstadskvarter och byggdes ut mellan åren 1890-1930. Kring sekelskiftet 1900 var behovet av fler bostadsområden fortfarande stort och nya områden började planeras, däribland områdena väster och söder om korsvägen (nr. 50, 55, 56 och 58) vars plan, ritad av stadsingenjör Albert Lilienberg, fastställdes 1917. Dessa områden var tydligt inspirerade av de nya stadsplaneringsidealen kring början av 1900-talet som bland annat innebar ett mer oregelbundet och konstnärligt gatumönster samt terränganpassad bebyggelse. Utbyggnaden genomfördes cirka 1913-1935.

I samband med Göteborgs jubileumsutställning 1923 skedde stora förändringar i området och idag synliga spår är bland annat Liseberg, Svenska Mässan, Näckrosdammen och Götaplatsen. Efter utställningen anlades Renströmsparken som etappvis har kommit att ramas in av institutionsbyggnader, främst knutna till universitetet. Före detta Hovrätten uppfördes 1948, Universitetsbibliotekets äldsta del byggdes 1951 och på 1980-talet tillkom Universitetsbiblioteket tillbyggnad och Humanistiska fakultetens komplex. Svenska Mässan har under 1900-talet utökats successivt och på 1990-talet myntades begreppet "Evenemangsstråket" för stråket längs Skånegatan–Korsvägen–Södra vägen. I detta ingår Liseberg (1923), Nya Ullevi (1958), Svenska Mässan (1923), Hotel Gothia Towers (1984), Scandinavium (1971), Universeum (2001), Världskulturmuseet (2004) och Filmstaden Bergakungen (2006).

Kulturhistoriska värden

Korsvägen är ett av Göteborgs äldsta vägsål och knutpunkter där kommunikationsmönstret fortfarande finns kvar. Ur ett kommunikationshistoriskt perspektiv är Korsvägen mycket värdefull då platsen präglas av en lång historisk kontinuitet som berättar om trafikens

framväxt och stadens expansion. Gatu- och spårvägsnätet skapar här en triangulär platsbildning som har en lång tradition. Johannebergs och Lisebergs landerier har ett mycket högt kulturhistoriskt värde och särskilt Johannebergs landeri med sin tillhörande trädgård gör det möjligt att föreställa sig områdets tidigare, betydligt lantligare karaktär då brukandet av donationsjorden spelade en viktig roll för stadens försörjning. Johannebergs landeri utgör en unik lämning från landeritiden eftersom det är det enda landeriet som ligger så välexponerat i Göteborgs stadslandskap. Trädgårdsanläggningen har också ett stort arkeologiskt och hortologihistoriskt värde då kulturlagerrester finns i marken.

Korsvägen har ett stort stadsbyggnadshistoriskt värde då flera tidslager möts på platsen och ger en tydlig bild av hur staden har expanderat och vuxit fram. Historiska lager från 1600-talet fram till 2000-talet finns representerade på platsen. Viktig att bevara är därför den öppna karaktären på Korsvägen som ger fri sikt åt alla väderstreck och de olika historiska lagren. Ett särskilt intressant möte i miljön är det mellan det sena 1800-talets rutnätsstad i norr och 1900-talets terränganpassade stadsplan i söder. I Albert Lilienbergs plan från 1917 skulle ojämnheter inte längre utplånas och föras in i ett rutnät utan istället bevaras för att skapa nivåer och oregelbundenhet i stadsrummet. Stadsbyggnadshistoriskt värdefull är även Götaplatsen som en av sin tids mest monumentala stadsbyggnadsprojekt. Både bostadskvarteren och Götaplatsen har även höga socialhistoriska värden då de berättar om samhällets sociala uppdelning och ger en god bild av levnadsförhållanden och kultur- och bildningsidealen hos de övre samhällsskikten. Båda dessa miljöer rymmer även höga arkitekturhistoriska värden genom de tidstypiska, påkostade och välbevarade byggnaderna ritade av flera kända arkitekter. Det gäller även före detta Hovrätten och Universitetsbiblioteket i Renströmsparken som utgör goda exempel på omsorgsfullt utformade institutionsbyggnader från 1940- respektive 1950-talet. De bär också på berättelser om sin tids arkitekturideal såväl som om utvecklingen av Göteborg som universitetsstad.

Göteborgs jubileumsutställning är än idag Sveriges största utställning genom tiderna och de spår som finns bevarade har därmed ett högt kulturhistoriskt värde. Viktiga spår är delar av Lisebergs nöjespark, Renströmsparken med Näckrosdammen samt Götaplatsen.

Uttryck för riksintresset

- Spridda rester av donationsjordarnas landerier.
- Det sena 1800-talets storstadsomdaning och utbyggnad med anläggningar, områden och bebyggelse som visar på ny samfärdsel teknik, spridningen av olika verksamheter och skilda sociala gruppers levnadsförhållanden.
- Kommunaltekniska anläggningar som vattentorn och spårvägarna.
- De stora utvidgningsområdena med planmönster, tät stenstadsbebyggelse, gator av olika bredd och karaktär, bestämda hushöjder, parker och trädplanteringar.
- Det mondäna Vasastaden - Lorensberg - Heden, med breda, trädplanterade huvudgator som Kungsportsavenyn och Vasagatan, de palatslika "parkkvarteren" och den storstadsmässiga, slutna kvartersbebyggelsen med institutioner insprängda bland hyreshusen.

- 1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden, med de inledande decenniernas terränganpassade, oregelbundna planmönster, men även fullföljande av rutnätsstaden.
- Bostadsbebyggelse för olika samhällskikt och som uttryck för olika stilepoker, och anläggningar för idrott, rekreation och nöjesliv.
- Övre Vasastaden-Lorensberg med institutionskomplex i parkmiljö och stenstadskvarter med inslag av landshövdingehus.
- Götaplatsen med omgivande kulturinstitutioner. Lorensbergs villastad och nedre Johannebergs slutna hyreshuskvarter.

Lorensbergs villaområde (50)

Lorensberg kvarteret 10 Koberg, 11 Läckö, 12 Skaraborg, 13 Gälakvist, 14 Visingsborg, 15 Näs, 17 Munkeboda. Området uppfördes 1913-25.

Figur 98 och 99. Dicksonsgatan 1 sett från Renströmsparken och Dicksonsgatan 2-12 sett från Renströmsparken.

Villaområdet uppfördes 1913-25 enligt en mycket omsorgsfullt genomarbetad stadsplan i nationalromantisk anda. Stadsplanen är ett av Göteborgs främsta exempel på 1910-talets stadsplanekonst och de enskilda byggnaderna visar på tidens mest påkostade bostadsbyggande. Området som helhet har ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Villaområdet omfattar ett trettiotal exklusiva villor, radhus med trädgårdar omgivna av murar med mera. Viktiga inslag som bidrar till det höga värdet är alla exklusiva detaljer. Det gäller dels byggnadernas utsmyckning i form av portaler och fasaddetaljer av natursten, mönstermurning på tegelfasader och skorstenar, smäckra spröjsade fönster och rikt dekorerade trädörrar, dels gårdsmiljöernas och gatubildens detaljer som till exempel omsorgsfullt utförda murar och eleganta smidesarbeten. Trappanläggningar, planteringar, buskar och träd ingår som viktiga delar i miljön. Flera av byggnaderna har också välbevarade interiörer med bland annat väggpaneler, snickerier, parkettgolv, blyspröjsade fönster, stuckaturer och öppna spisar. Miljön som helhet är mycket väl bibehållen och ett förstklassigt exempel på den stadsbyggnadskonst som slog igenom på 1910-talet. I villaområdet finns fyra statliga byggnadsminnen.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Byggnaderna är rikt dekorerade med exklusiva detaljer. Bland annat bly- och träspröjsade fönster, portaler, stenhuggeriarbeten och mönstermurning.

Interiört: Välbevarade interiörer finns dokumenterade med bland annat väggpaneler, snickerier, stuckaturer och öppna spisar.

Yttre miljö: Välbevarad helhetsmiljö där bland annat planteringar, murar, trappanläggningar och smidesarbeten är viktiga inslag.

Nedre Johanneberg (51)

Johanneberg kvarteret 1 Näktergalen, 2 Taltrasten, 3 Bofinken, 4 Göken, 5 Tofsmesen, 7 Grönsiskan, 8 Entitan och 29 Lappmesen (Johannebergskyrkan), uppförda 1924-40.
Se även bilaga 1.

Götaplatsen med mera (52)

Konstmuseet Lorensberg 9:3, uppfört 1923, Konsthallen Lorensberg 9:4, uppfört 1923, Stadsteatern Lorensberg 30:2, uppförd 1934, Konserthuset Lorensberg 31:1, uppfört 1935, Poseidon, uppförd 1931.
Se även bilaga 1.

Lorensberg kvarteret 21 Gripsholm, Renströmsparken, före detta Hovrätten och Universitetsbiblioteket (53)

Lorensberg 21:1 Uppförda 1948, 1951-54 och 1982-85.

Figur 100 och 101. Näckrosdammen och Renströmsparken.

Området där Renströmsparken med Näckrosdammen är belägen tillhörde under 1800-talet landerierna Lyckan, Johanneberg och Götaberg. Inför Jubileumsutställningen 1923 omskapades området helt. Näckrosdammen anlades, planteringar genomfördes och flertalet stora utställningspaviljonger anlades. Efter utställningen revs paviljongerna och Renströmsparken anlades. Näckrosdammen blev ett inslag i parken. Under 1900-talet har Renströmsparken fått en inramning av institutionsbyggnader, främst med anknytning till Universitetet. Renströmsparken är en del i det värdefulla stråket med parker, platser och friliggande byggnader som sträcker sig från Vasaplatsen via Vasaparken, Götaplatsen och Lorensbergsparken till Renströmsparken. Stråket präglas av påkostade allmänna byggnader vid representativa platser eller i parkmiljö. De enskilda byggnaderna har alla tidstypisk och mycket omsorgsfullt utformad arkitektur. Renströmsparken har ett parkhistoriskt värde som en naturligt formad stadspark i den romantiska, naturefterhärmande traditionen. Värdefulla är också spår efter jubileumsutställningen 1923, Sveriges största utställning genom tiderna.

Före detta Hovrätten uppfördes 1948 och består av tegelbyggnader i två till tre våningar som omger en sluten gård. Entréhallen har ett stort glasparti mot gården och golven är av kalksten. Före detta Hovrätten är ett värdefullt exempel på 1940-talets byggande med gedigna material och sparsam utsmyckning.

Figur 102 och 103. Före detta Hovrätten.

Figur 104 och 105. Universitetsbiblioteket. Tillbyggnaden från 1982-85 till höger på den högra bilden.

Universitetsbiblioteket uppfördes ursprungligen som en ersättning för "Stadsbiblioteket" vid Haga. Den äldre delen av universitetsbiblioteket är uppförd 1951-54 efter ritningar av Ärland Noreen. Språkskrapan byggdes på 1960-talet och på 1980-talet tillkom en tillbyggnad till Universitetsbiblioteket samt Humanistiska fakultetens byggnadskomplex. Bibliotekets ursprungliga huvudentré togs bort och istället sattes ett glasparti in. Mötet mellan Humanistens röda och Språkskrapans gula tegel har en genomtänkt utformning.

Före detta Hovrätten och Universitetsbiblioteket är särskilt intressanta som goda exempel på omsorgsfullt utformade institutionsbyggnader från 1940- respektive 1950-talet. De bär på berättelser om sin tids arkitekturideal såväl som om utvecklingen av Göteborg som universitetsstad och har höga arkitekturhistoriska och kulturhistoriska värden.

Känslighet för påverkan

Exteriör: Stort glasparti, kolonner, skulpturala byggnadsdelar.

Yttre miljö: Välbevarad park sedan 1923 med tydligt gräsklätt parkrum, Näckrosdammen, stora äldre träd och planteringar.

Johannebergs landeri och park (54)

Lorensberg 22:1, 22 kvarteret Sparreholm, uppfört 1700-tal och 1920-tal.

Fornlämning Johannebergs landeris park- och trädgårdsanläggning (fornlämningsnummer väntas från Riksantikvarieämbetet, Forsök)

Figur 106 och 107. Johannebergs landeri sett från öst och från nordöst.

Figur 108 och 109. Johannebergs landeri sett från söder och från nordväst.

Johannebergs landeri har givit namn åt stadsdelen Johanneberg. Ett landeri var en avgränsad mark som tillhörde staden och som låg utanför det bebyggda stadsområdet. Magistraten, den styrande myndigheten med statlig representation, fördelade arrendena på stadens mark. Syftet med att inrätta landerier var att ge möjlighet för stadens invånare att bruka jorden. Städernas befolkning var beroende av sitt självhushåll med jordbruksprodukter vid sidan om hantverk, handel och förvaltning. Landerierna arrenderades ut till personer med bostad i staden. Därmed kunde familjens tomtmark inne i staden användas till annat än byggnader för djurhållning och förråd. Besittningsrätten kunde säljas, däremot inte marken som var stadens. Landerierna kom att i stor utsträckning arrenderas av stadens styrande skikt och framstående köpmän. Arrendatorerna bodde på landet främst sommartid.

Johannebergs landeri nyttjades som odlingsmark på 1700-talet och en mangårdsbyggnad och två flyglar uppfördes i slutet av århundradet. Under 1800-talets andra hälft länkades mangårdsbyggnaden samman med den östra flygeln och det var troligen då byggnaden fick sitt nuvarande utseende. Vid den här tiden hade landet också en anslutande trädgård uppdelad i en nedre och övre terrass, där frukt- och grönsaksodling bedrevs. Landiets västra flygel ersattes med en ny 1921 inför Göteborgs jubileumsutställning 1923. Några år senare drogs Eklandagatan fram och en del av trädgården försvann. Vid den här tiden gjordes också den nedre trädgården om till park. I dag består Johannebergs landeri av huvudbyggnaden samt flyglar kring en nästan sluten gård, trädgården på den övre terrassen samt den nedre parkdelen. Norr om byggnaderna, från Södra vägen, löpte förr infartsvägen till landet. Här finns idag tre lindar, två bokar och en ask som alla troligen härrör från

1800-talets första hälft. Även åt öster, ner mot Korsvägen, står två äldre träd: en ask och en hästkastanj. Landeriets vinkelbyggnad som är av trä har en glasad veranda mot Korsvägen. Såväl exteriört som interiört är byggnaderna välbevarade med detaljer från framför allt sent 1800-tal men även från tidigt 1800-tal, 1700-tal och 1920-talet. Landeriet har en värdefull kullerstensbeläggning på gården. Viktiga inslag i miljön är trapparrangemanget i natursten norr om landeriet och trapporna i söder med sina smäckra järnräcken.

Under våren 2014 utfördes en arkeologisk utredning vid landeriet och park- och trädgårdsanläggningen gavs då fornlämningsstatus. Den påföljande förundersökningen visade att sluttningarna och terrasserna mot Korsvägen bland annat har odlingslämningar och trädgårdsanläggningar bevarade under mark. Fynd i jordlagren daterar lämningarna från 1600-talet och framåt. Fynd gjordes av bland annat holländska fajanser, kinesiskt 1700-talsporslin, kritpipsskaft, matrester och en kakelugnsskärva.

Johannebergs landeri med anslutande trädgård och park har ett högt kulturhistoriskt värde och är ett oersättligt inslag i miljön kring Korsvägen. Landeriet utgör i sammanhanget en unik rest från landeriepoken eftersom det är det enda landeri som ligger så väl exponerat i Göteborgs stadslandskap. Anläggningen vittnar om hur stadens marker användes under äldre tider. Det finns endast ett fåtal bevarade manbyggnader kvar från denna epok, vilket gör de kvarvarande landerierna särskilt betydelsefulla och viktiga att bevara. Landeriparken samt det gröna stråket mellan Renströmsparken och Liseberg gör det möjligt att föreställa sig hur Johannebergs landeri en gång låg i en betydligt lantligare miljö. Landeriets park och trädgård som tidigare var mycket större, har redan reducerats till sin yta och är därför särskilt känsliga för ytterligare intrång och förminskning. Eftersom byggnaden ligger kvar i ursprungligt läge har omgivande park och trädgård också ett stort arkeologiskt och hortologihistoriskt värde då kulturlagerrester finns i marken.

Känslighet för påverkan

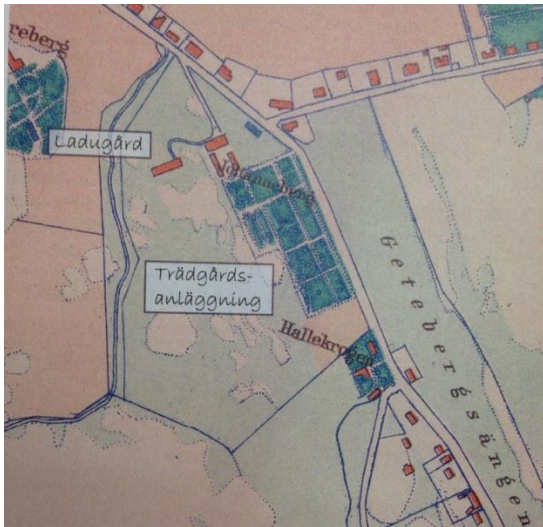
Exteriört: Trädetaljer, fönster, glasveranda.

Interiört: Välbevarade interiörer, kakelugn.

Yttre miljö: Gårdsplan med kullerstensbeläggning, återstående delar av parken med trädgård och nedre parkdel med en kort allé, grupper av höga, äldre träd, trapparrangemang och murar av natursten. Park och trädgård är känsliga för intrång och förminskning.

Fornlämning: Park- och trädgårdsanläggning ovan och under mark.

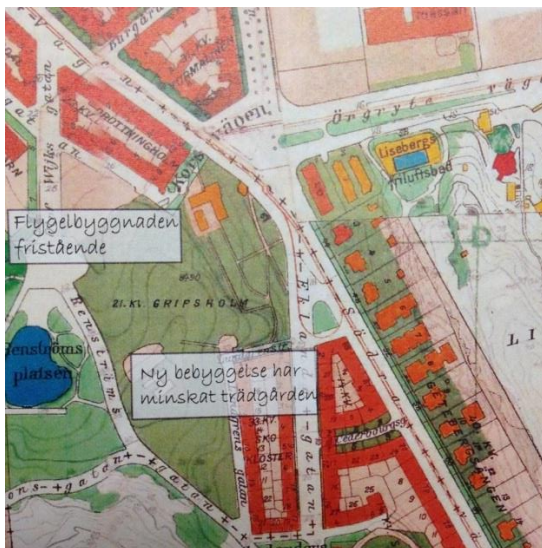

Figur 110. Landeriets utveckling. Karta 1820. Johannebergs landeris trädgårdsanläggning som den såg ut kring år 1820 syns i mitten av bilden. Landeriet ligger i ett landeritätt jordbruksområde utanför stadskärnan.

Figur 111. Karta 1890. På 1890 års karta ser man hur trädgårdsanläggningen har ökat i omfattning och breder ut sig söderut. Området runt om domineras inte längre av jordbruksmark utan har nu börjat bebyggas med friliggande villor.

Figur 112. Karta 1923. 1923 har karaktären i området ändrats drastiskt och flera stora stenstadskvarter har uppförts. I och med den nya bebyggelsen och Jubileumsutställningen 1923 har trädgårdsanläggningens minskat i omfång.

Figur 113. Fotografi 2013. Johannebergs landeri som det ser ut idag. Landerimiljön med bebyggelse och trädgårdsanläggning är i stort sett oförändrad sedan 1920-talet och är idag det enda spåret av områdets tidigare funktion som jordbruksmark och försörjning åt stadens befolkning.

Lorensberg, Kvarteret 23 Drottningholm (55)

Lorensberg 23:1 1924, 23:2 1923, 23:3 1926, 23:4 1927, 23:5 1924, 23:6 1915, 23:7 1915, 23:8 1916, 23:9 1924, 23:10 1924.

Figur 114 och 115. Kv. Drottningholm

Kvarteret ingår i det område kring Korsvägen som planlades av Albert Lilienberg 1917. Bebyggelsen visar på de nya idealen inom stadsplaneringen kring sekelskiftet 1900 med oregelbundet gatunät och mer terränganpassad bebyggelse och är stadsplanehistoriskt intressant. Kvarteret Drottningholm innefattar påkostade bostadshus uppförda 1915-25. De är uppförda i sex våningar med branta tegeltäckta sadeltak och fasader av rött tegel. Vanliga detaljer är rustikmurade bottenvåningar och hörnkedjor. Flera av husen har naturstensportaler eller andra dekorativa detaljer av sten och i många entréer är den ursprungliga interiören med dekormålning kvar vilket gör dem arkitekturhistoriskt intressanta. Trappanordningen i söder vid Johannebergs landeri är ett värdefullt inslag tillsammans med rester av gångvägens allé som åskådliggör den gamla landeriuppfartens förbindelse mellan södra landsvägen och huvudbyggnadens port.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Stenhuggeriarbeten, mönstermurning.

Interiört: Husen har bevarade interiörer.

Lorensberg, Kvarteret 33 Skokloster (56)

Lorensberg 33:1-7, 33:12-15, 33:18-22, 33:25-26. Byggår på enskilda fastigheter saknas. Ingår i område utbyggt 1890-1930.

Figur 116. Kv. Skokloster.

Kvarteret ingår i det område kring Korsvägen som planlades av Albert Lilienberg 1917. Bebyggelsen visar på de nya idealen inom stadsplaneringen kring sekelskiftet 1900 med oregelbundet gatunät och mer terränganpassad bebyggelse och är stadsplanehistoriskt intressant. Kvarteret är utformat som ett storgårdskvarter i 1920-tals klassicistisk stil med byggnader uppförda under åren 1926-1929. Byggnaderna är sex våningar höga och har tidstypiska mycket välstuderade tegelfasader i rött tegel med murad dekor. Interiörerna är delvis bibehållna. I många entréer är den ursprungliga interiören med dekormålning kvar. De påkostade och välbevarade exteriörerna och interiörerna gör kvarteret arkitekturhistoriskt intressant. Kvarteret ansluter till trädgården vid Johannebergs landeri.

Känslighet för påverkan

Exteriör: Stenhuggeriarbeten, mönstermurning.

Interiör: Husen har bevarade interiörer.

Heden, Kvarteret 31 Turmalinen (57)

Heden 31:1 1908, 31:2 , 31:3 1910, 31:4 1911, 31:5 , 31:6 , 31:7 1911, 31:8 1910, 31:9 1909. Byggår på vissa enskilda fastigheter saknas. Ingår i område utbyggt 1890-1930.

Figur 117 och 118. Kv. Turmalinen. Den breda fasaden ut mot Korsvägen tillhör nr 7.

Kvarteret ingår i ett område som planlades på 1880-talet för tät bostadsbebyggelse i slutna stenstadskvarter. Rutnätsplanen är välbevarad och illustrerar 1800-talets stadsbyggnadsideal samt stadens expansion åt söder. De påkostade och omsorgsfullt utformade bostadshusen var avsedda för det välbeställda borgerskapet och har ett socialhistoriskt värde då de ger en god bild av levnadsförhållandena i de övre samhällsskikten. Byggnaderna har även ett högt arkitekturhistoriskt värde då de utgör välbevarade exempel på högborgerligt bostadsbyggande kring sekelskiftet 1900. Längs med Södra Vägen finns hus utformade i utpräglad jugendstil (Heden 31:1,8 och 9). Typiska karaktärsdrag är fasader klädda med ljus slätputs, mjukt avrundade former, dekor i svag relief och tak täckta med glaserat tegel, skiffer eller plåt. Utefter Skånegatan präglas bebyggelsen av nationalromantiska stilideal (Heden 31:3-7). Typiska karaktärsdrag är fasader av rödbrunt tegel, sparsam dekor till exempel mönstermurningar och brutna tak täckta med enkupigt tegel. Vanligt förekommande är också burspråk i flera våningar.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Putsdekor, reliefplattor, skulpturala byggnadsdelar, stenhuggeriarbeten.

Interiört: Bevarade interiörer vid tidigare inventering, nuvarande status okänd.

Johanneberg, Kvarteret 14 Stenskvättan (58)

Johanneberg 14:1 1930, 14:2 1930, 14:3 1930, 14:4 1931, 14:5 1929, 14:9 1928, 14:12 1927, 14:17 1932, 14:18 1931, 14:19 1928, 14:20 1929, 14:21 1931, 14:22 1934, 14:23 1934, 14:24 1935, 14:25 1928, 14:26 1928, 14:27 1928.

Byggnaden är belägen invid arbetstunnel. Se även bilaga 1.

Carlanderska Sjukhemmet (69)

Johanneberg 14:36, uppfört 1924-27.

Carlanderska sjukhemmet tillkom genom en donation av två medlemmar i familjen Carlander och uppfördes åren 1924-27 i nationalromantisk och 1920-talsklassicistisk stil. Arkitekt var A. Bjerke. Sjukhemmet byggdes på det före detta landeriet Karlsbergs tomt och placerades så att större delen av landeriparken med stora lövträd kunde behållas. När Carlanderska sjukhemmet stod klart 1927 var det ett mycket välutrustat och elegant sjukhus som omfattade flera påkostade interiörer. Både byggnadernas exteriör och delar av interiörerna är idag trots vissa förändringar välbevarade. Anläggningen som helhet inklusive parken är ett mycket intressant exempel på tidens donationsanda och ambitionen att skapa en tekniskt väl fungerande sjukvårdsanstalt som också har en estetiskt tilltalande miljö.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Takarkitektur, utskjutande entré med kolonner och balustrad.

Interiört: Välbevarade interiörer med påkostade detaljer, bland annat en hall med kolonner.

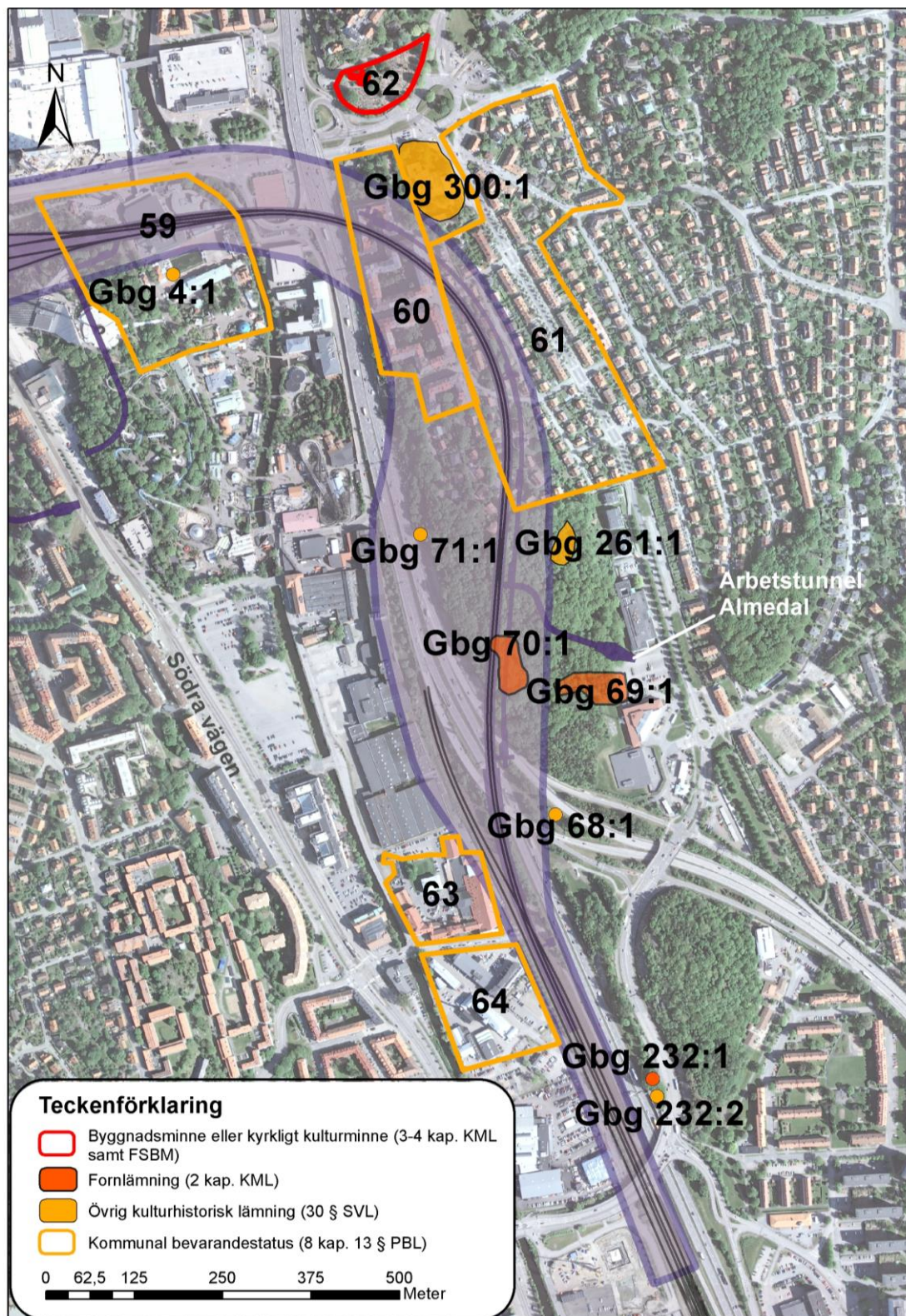
Yttre miljö: Parkmiljön med bevarade äldre lövträd från Karlsbergs landeri.

12 Delsträcka 7: Korsvägen – Almedal

Delsträckan innefattar området från Liseberg till Almedals fabriker.

Lisebergs nöjespark (59) kommer att beröras av större schaktningsarbeten och ges därför en områdesbeskrivning innehållandes historik och kulturhistorisk värdering i början av kapitlet.

Figur 119. Känsliga kulturmiljöer och objekt inom delsträckan Korsvägen till Almedal.

Områdesbeskrivning - Lisebergs nöjespark (59)

Heden 40:38

Övergripande

Lisebergs ursprungliga område motsvarar i huvudsak före detta landeriet Liseberg. Det sträcker sig från Korsvägen/Geteberget i väster till Mölndalsån i öster. Nöjesfältets huvudentré med sina två välkända torn vänder sig mot Örgrytevägen. Ett litet stycke in ligger det ursprungliga nöjesfältets centrala del. Det omfattar två gamla landeribyggnader och spegeldamm med omgivande byggnader som till sitt uttryck är från 1920-talet. Byggnaderna är till delar från samma tid. Området kring spegeldammen är en särskilt karaktäristisk del inom Liseberg. Ett mycket viktigt inslag är också entrétornen. Viktiga delar i miljön längs Örgrytevägen är Getebergets park med sina äldre höga träd och danspalatset Rondo samt Mölndalsån med en bro och anslutande stensatta kanter mot sydost.

Historia

Liseberg var i början av 1800-talet ett landeri med bostadshus, ekonomibyggnader, en stor trädgård mot Mölndalsån och en park på Geteberget. I samband med jubileumsutställningen 1923 iordningställdes området som nöjesfält. Det gamla entréläget mot Örgrytevägen behölls och landeriets två bostadshus byggdes om till värdshus och kontor. Framför den gamla huvudbyggnaden anlades en damm och runt om uppfördes lätta eleganta träbyggnader i klassicistisk stil. Övriga delar av den gamla trädgården fylldes med nöjesattraktioner av olika slag medan parken bevarades. Väster om entrén placerades några byggnader som tillhörde utställningen, bland annat Forssjögården (idag kallad Rosa villan) och en kvarn. En ryggåsstuga tillkom 1929. År 1940 kompletterades entrén med sina två torn.

Kulturhistoriska värden

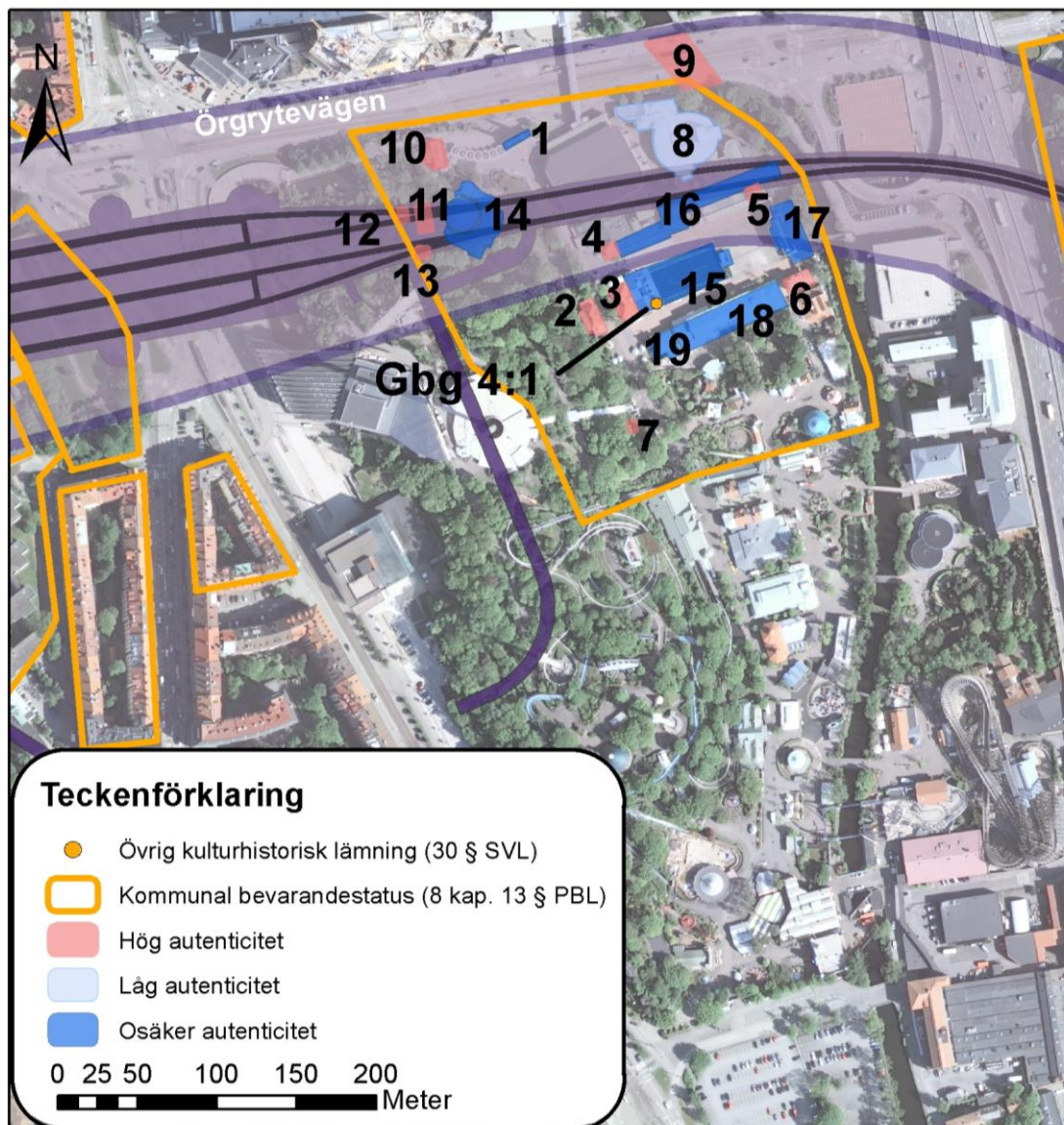
Liseberg har ett högt kulturhistoriskt värde och finns upptaget i kommunens bevarandeprogram. De grova gamla träden är särskilt betydelsefulla då de visar på en lång kontinuitet. I parken finns ett flertal statyer med högt kulturhistoriskt värde.

På platsen skildras tre viktiga epoker. Liseberg är ett av Göteborgs mest kända landerier med byggnader från 1700-talet och en omsorgsfullt anlagd park från 1800-talet, och det är en mycket intressant kvarleva efter den storslagna satsning som gjordes i samband med jubileumsutställningen 1923. Sedan dess har Liseberg fungerat som en unik nöjespark och mötesplats med lång kontinuitet och höga lokal- och samhällshistoriska värden.

Stora delar av bebyggelsen på Liseberg har genomgått transformationer i omgångar men den ursprungliga arkitektoniska idén, ett slags platsspecifik "Lisebergsklassicism" har hela tiden varit vägledande när byggnader ersatts eller förändrats. Inom nöjesparken finns en mer tillåtande inställning till att skapa kopior och kulisser än i världen utanför. Trots de förändringar som kontinuerligt skett har de ursprungliga stråken och den allra första strukturen hela tiden bevarats i den nordöstra delen sedan parken öppnades år 1923. Detta gäller undantaget Lisebergshallen, som tillkom år 1980. Idag är det svårt att avgöra i hur hög utsträckning de respektive byggnaderna förändrats, men flera byggnader bedöms ha kvar mycket av sin ursprungliga karaktär och har ett högt kulturhistoriskt värde. Huvudstråket från entrén vid Örgrytevägen förbi landeribyggnaderna och söderut har genom parkens olika epoker behållit sin sträckning.

Nedan redogörs för de kulturhistoriskt värdefulla byggnader i Lisebergs nöjespark som berörs av Västlänken.

Figur 120. Känsliga kulturmiljöer och objekt på Liseberg. Numreringen på bilden motsvarar den i texten. Byggnader markerade med rosa har en hög autenticitet (äkthet), byggnader markerade med mörkblått har en osäker autenticitet eller är sentida kopior och byggnader markerade med ljusblått har en hög autenticitet endast vad gäller stomme och utbredning. Värde ligger främst i byggnadens bruk och människors minne av detta.

Figur 121. Lisebergs huvudentré.

1. Lisebergs huvudentré utgör ett viktigt blickfång i stadsbilden. Huvudentrén fick sitt nuvarande utseende år 1940. I samband med bygget av Lisebergshallen uppstod sättningar och huvudentrén ersattes år 1980 med en kopia.

Figur 122 och 123. Landeriet, den äldsta landeribyggnaden.

2. Landeriet som är Lisebergs äldsta byggnad, är ett timrat före detta bostadshus uppfört vid 1700-talets mitt. Byggnaden ändrades sannolikt någon gång kring år 1800 och blev kontor i samband med öppnandet av nöjesparken år 1923. Byggnadens klassicistiska karaktär är välbevarad sedan sekelskiftet 1800. Kontoret har enligt uppgift en källare. I byggnaden finns värdefulla interiörer som till exempel kakelugnar och väggpaneler.

Figur 124 och 125. Vårdshuset, Lisebergs landeris huvudbyggnad från 1801.

3. Vårdshuset. Landeriets huvudbyggnad uppfördes år 1801. Sannolikt ritades det av C W Carlberg eller J F Weinberg. Byggnaden inreddes till värdshus i samband med nöjesparkens öppnande år 1923. Byggnadens klassicistiska karaktär är välbevarad sedan sekelskiftet 1800. Byggnaden brandskadades på 1970-talet och ingrepp i byggnadens timrade stomme har gjorts på senare år.

Figur 126. Det östra hörntornet vid spegeldammen.

4-6. Hörntornen som markerar området kring spegeldammen fanns på plats vid invigningen av jubileumsutställningen och dess nöjespark år 1923. Östra tornet genomgick en renovering år 1977 och är sedan 1998 q-märkt i detaljplan. Södra tornet (19) är en kopia av det ursprungliga tornet på samma plats. De övriga tre tornen har kvar sin ursprungliga prägel och utgör väsentliga delar i strukturen kring spegeldammen.

7. Lusthusets ålder är oklar, men det är sannolikt uppfört i timmer under 1800-talets första hälft. Det inreddes till postkontor år 1960 och står numera tomt. Byggnaden utgör en av tre byggnader som bevarats sedan landeritiden.

Figur 127 och 128. Rondo.

8. Rondo. Dansrotundan stod klar 1939. År 1956 byggdes den om och fick namnet Rondo. Den rundade planformen med ett utskjutande närmast rektangulärt entréparti mot norr har i stor utsträckning bibehållits ända sedan år 1939. In mot gården syns en välbevarad glasfasad, sannolikt från år 1956, med spröjs i ädelträ.

9. Bro över Mölndalsån. Undersåsbron är en stålbalksbro med ingjutna ornament utförd 1929 med granitpelare och dekorativa järnräcken.

Figur 129 och 130. Forssjögården vid Lisebergs entré.

10. Forssjögården uppfördes i samband med utställningen år 1923. Den ingick i utställningen och inreddes av NK. Byggnaden uppfördes av monteringsfärdiga delar från Forssjö Trävaruaktiebolag i Katrineholm och användes som bostad till 1970-talet. Idag kallas den Rosa villan och är inredd som kontor.

Figur 131. Kindstugan.

11. Kindstugan. Ryggåsstuga från 1780-talet som tillsammans med den intilliggande loftboden flyttades till parken 1929 från Älvshult i Kinds härad. Tjänar som samlingslokal för

Kindgillet i Göteborg. Möjligen kan detta vara kommunens enda bevarade ryggåsstuga vilket ger den ett högt kulturhistoriskt värde. Stugan har en värdefull interiör med bland annat en murad spis.

Figur 132 och 133. Kvarnen.

12. Kvarnen kom till platsen i samband med utställningen 1923. Ursprunget är okänt.

13. Loftbod. Denna magasinsbyggnad flyttades tillsammans med Kindstugan till parken år 1929 från Älvshult i Kinds härad. Liksom ryggåsstugan härstammar den från 1780-talet.

Figur 134 och 135. Lisebergsteatern.

14. Lisebergsteatern var ursprungligen en anläggning som kallades Planetariet, en attraktion som invigdes år 1944. 1948 byggdes den om och fick sitt nuvarande namn. Den randiga takkupolen har funnits sedan planetarietiden. På senare tid har flera mindre och lägre kupoler byggts ihop med den ursprungliga

15. Spegeldammen och byggnaderna omkring den har utgjort ett kärnområde på Liseberg ända sedan utställningen år 1923. Dammen har i flera omgångar försetts med ny teknik i form av fontäner och belysning under årens lopp, men huvudkaraktären är densamma som under utställningstiden.

Figur 136 och 137. Huvudrestauranten.

16. Huvudrestauranten byggdes i samband med jubileumsutställningen år 1923 och hette ursprungligen Tivolirestauranten. Den har byggts om och till i omgångar, men den ursprungliga karaktären och dekoren finns ändå kvar i hög utsträckning. Det uppskjutande mittpartiet har till exempel kvar sin ursprungliga prägel, men är numera endast en kuliss.

Figur 138. Stora scenen.

17. Stora Scenen. Det har funnits en scen på denna plats ända sedan 1923, och den kallades ursprungligen Friluftsscenen. Den har omgestaltats ett flertal gånger. Den nuvarande scenen, som tillkom omkring år 1999, formgavs huvudsakligen med utgångspunkt från fasadritningen över kongresshallen, som tidigare låg söder om spegeldammen (och som brann ned på 1970-talet).

18. ”Evert Taubelängan”. Denna långa uppfördes i slutet av 1970-talet som ersättning för den då nedbrunna kongresshallen.

19. Sydvästra tornet. Det ursprungliga tornet på denna plats brann ned på 1970-talet. Det nuvarande tornet är en kopia som i stort sett har samma utseende som det första.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Dekorativa trädetaljer, torn, takarkitektur, stora glasade partier, kvarnen.

Interiört: Välbevarade interiörer, bland annat kakelugn och väggpaneler. Kindstugan har värdefull interiör med bland annat en murad spis.

Bö, Jakobsdalsgatan (60)

Bö, kvarteren 32 Valthornssnäckan, 33 Skålsnäckan, 34 Midasörat och del av 35 Pärlmusslan. Området uppfördes 1928-32.

Se även bilaga 1.

Bö, Sankt Sigfridsgatan (61)

Bö, kvarteren 36 Toppsnäckan, 38 Knivslidan, 39 Blåmusslan, 40 Skedmusslan, 41 Borrmusslan, 42 Hjärtmusslan, 43 Sjöharen. Området uppfördes 1922-28.

Se även bilaga 1.

Örgryte gamla kyrka (62)

Bö 108:1, troligen uppförd 1200-tal.

Se även bilaga 1.

Före detta Lyckholms bryggeri (63)

Skår 40:5, uppfört 1880-1950-talet.

Lyckholms bryggeri omfattar en komplett grupp med bryggeribyggnader uppförda runt en gård. Området som helhet har stora industrihistoriska, socialhistoriska och arkitekturhistoriska värden.

Bryggerikomplexet omfattar ett tiotal byggnader uppförda i en till fem våningar. Fasaderna är i huvudsak av rött eller gult tegel och har mönstermurning eller annan utsmyckning. Taken är täckta med röd plåt.

Flera av byggnaderna har karaktärsstarka exteriörer och i några av byggnaderna finns teknikhistoriskt intressanta detaljer kvar. Direktörsvillan (1891, arkitekt A C Peterson) i nyrenässans är mycket påkostad och innehöll kontor och bostadslägenhet för J W Lyckholm. Villans interiör med mycket rik utsmyckning är väl bevarad och delvis unik. I närheten av villan byggdes samtidigt ett bostadshus av trä med små lägenheter för bryggeriets arbetare vid en separat kringbyggd gård.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Mönstermurning, specialtegel, skulpturala byggnadsdelar, putsdekor, skorsten.

Interiört: I anläggningen finns välbevarade och påkostade interiörer med bland annat stuckaturer, paneler och figurativt måleri.

Före detta Almedals fabriker (64)

Skår 57:4. Byggår på enskilda fastigheter saknas.

I området som tidigare var Almedals fabriker finns ett tiotal äldre byggnader. Idag utgör tegelbyggnaderna och den delvis bevarade fabriksskorstenen ett industrihistoriskt värdefullt inslag i miljön längs Mölndalsån och minner om den tid då Mölndalsån var en industrimiljö. Anläggningen är också ett intressant komplement till "Lyckholms Bryggeri".

Känslighet för påverkan

Exteriört: Mönsternurning, skorsten.

Fyndplats (RAÄ Göteborg 4:1)

Fyndplats för slagen flinta med ungefärligt läge markerat. Registrerad som övrig kulturhistorisk lämning. Området ligger inom bebyggt område inom Lisebergs nöjesfält. Enligt tidigare fynduppgifter har bearbetad flinta, ett spån och en skärva med tillknackning hittats vid tidigare tillfälle. Anmärkningarna i fornminnesregistret skrevs in i omgångar från slutet av 1980-talet till sent 1990-tal.

Känslighet för påverkan

Eventuella stenålderslämningar under mark.

Örgryte stom (RAÄ Göteborg 300:1)

Se även bilaga 1.

Fyndplats (RAÄ Göteborg 71:1)

Se även bilaga 1.

Fyndplats (RAÄ Göteborg 261:1)

Se även bilaga 1.

Boplats (RAÄ Göteborg 70:1)

Se även bilaga 1.

Boplats (RAÄ Göteborg 69:1)

Fornlämningen Göteborg 69:1 är en av två kända boplatser i parken norr om Kallebäcksmotet. Fynd av slagen flinta har daterat platserna till jägarstenålder. Vid en arkeologisk förundersökning hösten 2013 avgränsades fornlämning Göteborg 69:1 i förhållande till en planerad servicetunnel, se figur 119. Fornlämningen berörs inte direkt av den planerade servicetunneln, men fornlämningsområdet påverkas framför allt i byggskedet. Förutom sitt kulturhistoriska värde har Göteborg 69:1, tillsammans med sin omgivning, ett högt pedagogiskt värde. Detta då topografin bidrar till att det är lätt att avläsa var man bodde och lätt att förstå hur landskapet såg ut för 7000 år sedan.

Känslighet för påverkan

Stenåldersboplats under mark.

Fyndplats (RAÄ Göteborg 68:1)

Ungefärligt läge för fyndplatsen av en flintpilspets, antikvariskt bedömd och registrerad som övrig kulturhistorisk lämning. Fyndplatsen är troligen helt förstörd då ytan består av en trafikplats med på- och avfarter.

Känslighet för påverkan

Eventuella stenålderslämningar under mark.

Vägmärke (RAÄ Göteborg 232:1)

Lämningen består av en milsten i gnejs. Milstenen är påträffad vid schaktning och omplacerad 1979 enligt länsstyrelsens beslut.

Minnesmärke (RAÄ Göteborg 232:2)

Lämningen består av en minnessten i granit. Minnesstenen sattes upp med vägverkets symbol och inskription till minne av motorvägen E6 anläggande.

Känslighet för påverkan

Minnessten ovan mark.

13 Förklaringar - ord och begrepp

1920-talsklassicism, nordisk strömning inom arkitektur.

Akroterion, skulpturalt, dekorativt element placerat ovanför gavelfältens hörn, krön eller gesimser. Huvudmotivet är ofta en bladform.

Ankarjärn, en stång av metall som används som förankring i murverk av dragstag eller bjälklag.

Ankarlut, avslutningen på ankarjärnet.

Bastion, en framskjuten del av fästningsvallen på äldre befästningar. Bastionen är öppen in mot fästningen, och med fyra sidor brutna i vinklar bildar den en spets. Artilleriet som var uppställt på bastionen kunde därigenom beskjuta terrängen framför fästningens huvudvall, kurtinen, och angränsande bastioner.

Blindbåge, en blindbåge läggs på väggen och har ett dekorativt syfte. Vanligtvis brukar man använda bågar för att avgränsa en muröppning, vilket inte gäller för blindbågar.

Boplats, anger plats där man under förhistorisk tid vistats och där föremål, råämnen för bearbetning, byggnadslämningar och/eller avfall lämnats kvar på marken.

Brutet tak, vinklat takfall.

Bröstning, vägghpanel.

Burspråk, liten utbyggnad i fasad. Kan vara i flera våningar.

Bytomt/gårdstomt, lämningstyp. Anger lämningar efter skattlagd eller mantalsatt bebyggelse.

Bågfris, liten utanpåliggande båge.

Fial, dekorativt spetsigt miniatyrtorn.

Flank, sidan på en bastion.

Frescomålning, muralmålning på fuktig kalkputs.

Fris, skulpterat eller målat fält som löper horisontellt under taket på en vägg.

Fritrappa, utvändig trappa.

Fyndplats, lämningstyp. Fyndplats för enstaka eller fåtal föremål från förhistorisk tid, medeltid eller äldre historisk tid.

Fönsteromfattning, byggnadskonstruktion runt fönster.

Gavelrösten, övre del av gavel.

Gaveluppbyggnad, uppbyggt gavelparti.

Herm, nedåt avsmalnande stenpelare prydd med huvud eller byst.

Hörnkedja, vertikal byggnadskonstruktion som markerar hörnen på en byggnad.

Intarsiainlägg, platta utsmyckningar gjorda av bitar av olika färgade träslag.

Jugend, stilart inom arkitektur, formgivning, konsthantverk från 1890 till omkring 1920. Jugendstilen var ingen enhetlig stil utan kan sägas vara ett samlingsbegrepp för en rad olika stiluttryck som samtidigt uppkom på olika platser. Även kallad Art Nouveau.

Kaponjär, en förbindelsegång som också användes som skyttegrav. Avsedd för försvar av en fästningsgrav.

Klassicism, stilriktning som efterliknar den grekiska och romerska klassiska konsten.

Knippepelare, pelare med flera förbundna kolonner.

Kontrefor, strävpelare som stöder murverket.

Korsarmar, tvärarmar på korsformig kyrkobyggnad.

Krenelerade torn, avslut på tornbyggnad med tinnar och mellanrum.

Kurtin, del av huvudvallen i en befästning. Kurtinen förbinder två bastioner.

Kvaderhuggen, rektangulärt, rätvinkligt, hugget stenblock.

Lisen, smal, enkel pilaster (pelarreliefer) som inom den romanska stilen används för att pryda och indela fasadernas ytor.

Listverk, konstruktioner av lister.

Lockpanel, träpanel med överlappande stående brädor.

Locklistpanel, träpanel med tunna lister som lock.

Magistraten, styrande myndighet.

Nyrenässans, historiserande stilriktning inom arkitektur och konsthantverk i slutet av 1800-talet.

Pilaster, utskjutande väggpelare utformad som en kolonn med bas och kapitäl.

Portik, förhall med pelarburet tak.

Profilerad taklist, profilerad list mellan tak och vägg.

Pålspärr, pålar nedslagna i rad i vatten en bit utanför befästningsmurarna som spärr mot ovälkomna fartyg.

Ravelin, ett vinkelformat utanverk framför huvudvallen. Ravelin förekom framför allt vid bastionssystemet för att skydda huvudvallen mot direkt anfall.

RAÄ-nummer, varje lämning i Fornminnesinformationssystemet (FMIS) har ett RAÄ-nummer som består av ett sockennamn och ett löpnummer. RAÄ står för Riksantikvarieämbetet.

Relief, utskjutande, dekorativt element på en plan yta.

Rustbädd, äldre typ av grundförstärkning, kännetecknad av korsvis anordnade lager av virke som underlag för murverk

Rusticerad, murstenarnas framsida lämnas råhuggna och skjuter ut. Rusticering kan även åstadkommas med hjälp av puts som då ska efterlikna sten.

Skalmur, murad in- och utsida med en kärna fylld av sten, grus, tegelspill eller liknande.

Slätputs, puts med slät yta.

Sockel, den som bas markerade nederdelen av en byggnad, framhävd till exempel genom kraftigare material eller genom att skjuta ut framför byggnadens övriga murliv. Avskild del som finns underst på en byggnad.

Spritputs, puts med ojämnheter i form av grus eller sten som ger ytan karaktär.

Stadslager, lämningstyp. Kulturlager i miljöer av stadskaraktär.

Strävpelare, utvändig avlastande och ibland fristående pelare.

Stucco lustro, kalkmålningsteknik som ger en glänsande yta. Används ofta för att imitera marmor.

Sänkverk, tråkistor med stenfyllning en bit utanför befästningsmurarna och pålsparren. Samma funktion som pålspärr.

Takfot, del av ett yttertak som skjuter utanför väggen.

Takryttare, tornliknande takprydnad.

Takstuckatur, dekoration av gips på innertak.

Tandsnittslist, listornament i form av en rad tättsittande och oregelbundet ordnade kubformer på listens undersida. Ursprungligen ett element i de joniska och korintiska kolonnordningarna.

Tempelgavlar, triangulär övre del av gavel.

Tenalj, en något inåtvinklad vall eller låg försvarsmur.

Tornhuv, oftast huvformat tak på tornbyggnad.

Trapplopp, trappa.

Tunnputs, putsteknik.

Tvärskepp, tvärbyggnad på en korsformig kyrkobyggnad.

Valmat tak, ett tak som har takfall även mot husets kortsidor.

Viste, anger lokal med minst två lämningar vilket är ett resultat av bosättning.

Värn, befästningsskydd

14 Referenser

Tryckta källor och litteratur

Ask, V., Roos, J., Waern, K., Englund, M. (2013) *Fördjupad kulturmiljöbeskrivning för Centralen med hamnstråket* (2013-09-10), *Skansen Lejonet* (2013-06-12), *Haga Kyrkoplan med omgivning* (2013-09-25), *Korsvägen med omgivning* (2013-06-12), *Antikvarisk fördokumentation Johannebergs landeri* (2013-09-06), *Handelshögskolan* (2013-06-12) Göteborgs stadsbyggnadskontor.

Bramstång Plura, Carina (2014) *Johannebergs landeris park och trädgårdsanläggning*, RAÄ UV Väst. UV Rapport 2014:73, Arkeologisk utredning.

Bramstång Plura, Carina (2014) *Gullberget och skansen Lejonet*, RAÄ UV Väst, UV Rapport 2014:52, Arkeologisk förundersökning.

Bramstång Plura, Carina & Kjellin, Anders, *Kurtinmur, Bohus bastion och Masthamnen på Packhusplatsen*, RAÄ UV Väst, 2014. UV Rapport 2014:xx, Arkeologisk förundersökning.

Järnvägsutredning Västlänken en tågtunnel under Göteborg, underlagsrapport kulturmiljö. BRVT 2006:03:08. 2006 02 09

Hallén, Åsa & Reuter Metelius, Anna (red.) (2011). *Vårdprogram Kv Residenset, Göteborg 0001*. Göteborg: Statens fastighetsverk

Herklint Red. (1992) *Göteborg Kulturmiljöer av riksintresse*, Länsstyrelsen i Göteborg och Bohuslän, ISBN 91-630-1463-7. Länstryckeriet i Göteborg

Holmström, S. (2013) *PM preliminär antikvarisk bedömning med referens till preliminärt utkast Västlänken Station Haga*, Göteborgs stad, 2013-04-09

Kjellin, Anders (2014) *Gullbergs vallar. En kompletterande förundersökning och dokumentation av vallar kring Gullberget*, RAÄ UV Väst, 2014. UV Rapport 2014:xx, Arkeologisk förundersökning.

Lönnroth G. Red. (2003) *Hus för Hus i Göteborgs stadskärna*. ISBN 91-89088-12-3. Kungälv

Lönnroth G. (1999) *Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg - ett program för bevarande, del I och II*, Red, Göteborgs Stadsbyggnadskontor, ISBN 91-89088-04-2

Nieminen, Johannes (2013) *Avgränsande förundersökning av fornlämning Göteborg 69*, RAÄ UV Väst

RAÄ, Fornminnesregistret (FMIS).

Riksintressen Västra Götaland - Göteborg och Bohus län, RAÄ publicerat på webbplatsen: www.raa.se 2009-09-09

Situationsplan reviderad järnvägskorridor augusti 2012.

Svensson, Pia (2014) *Johannebergs landeri, Göteborg*, RAÄ UV Väst. UV Rapport 2014:98, Arkeologisk förundersökning.

Värdetexter avseende områden i Göteborg och Bohus län med kulturmiljövärden av riksintresse enligt 2 kap 6 § NRL. Länsstyrelsens webbplats
<http://www.lansstyrelsen.se/vastragotaland/Sv/Pages/sokresultat.aspx?k=O+l%c3%a4n+1997-08-18> RAÄ 1997-08-18

Wennberg, Tom (2014) *FU Haga/Rosenlund*, Göteborgs stadsmuseum

Åström, Gillis (red.) (2008) *Vårdprogram Lorensbergs villastad* 0064, 0063, 0062 & 0098.
Göteborg: Statens fastighetsverk

Kartor och fotografier

Figur 1: Trafikverket.

Områdeskartor, figur 2, 3, 7, 8, 13, 22, 25, 51, 95, 96, 119, 120: EnviroPlanning AB.

Figur 6: Göteborgs stadsbyggnadskontor.

Figur 4, 5, 23, 24, 50, 94: Bramstång Plura, C. Rapport arbetsmaterial.
Riksantikvarieämbetet UV Väst. 2012-12-12.

Figur 52: Nordström, K. 2013.

Figur 110, 111, 112, 113: Antiquum.

Alla fotografier av kulturmiljö ovan mark är tagna av Rafael Palomo, Metro Arkitekter.

Övriga källor

Arkeologiska undersökningar utförda inom Göteborg RAÄ 216.

Begravningslag (1990:1144)

Förordning (2013:558) om statliga byggnadsminnen

Kulturmiljölag (1988:950)

Miljöbalk (1998:808)

Plan- och bygglag (2010:900)

Skogsvårdslag (1979:429)

Platsbesök inom utredningsområdet.

Detaljplaner via Infovisaren Göteborg stad.

Plan och profilritningar. Rektifierad historisk karta över Göteborg, som bygger på kunskap från utförda arkeologiska undersökningar och historiska uppgifter.

Muntliga källor: Staffan Sedenmalm, Lars Jacobzon, Jan Ottander och Mats Herklint.

Bilaga 1. Bebyggelse som ej berörs av schakt – fullständig beskrivning

Delsträcka 3: Centralen – Haga

”Ahlbergska huset”, Otterhällan, Skräddaregatan 1-3 (19)

Inom Vallgraven 68 kvarteret Bergväggen, 68:29, uppfört cirka 1785.

”Ahlbergska huset” är ett bostadshus i två våningar med fasad av oputsat gult tegel. Taket är valmat och täckt med plåt och tegel. Huset omsluter en liten gård belagd med kullersten. Ingången markeras genom en hög fritrappa. Exteriören är välbevarad sedan byggnadstiden, liksom det inre trapphuset. Även rumsindelningen i källare och bottenvåning och vissa inredningsdetaljer som till exempel kakelugnar är väl bevarade. Troligen uppfört efter anvisningar av stadsarkitekten C.W. Carlberg omkring år 1785, och ett av Göteborgs få bevarade bostadshus från 1700-talets slut. Fastigheten är belägen invid arbetstunnel.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Göteborgstegel, stenhuggeriarbeten.

Interiört: I interiören är trapphuset välbevarad liksom husets kakelugnar.

Skeppsbrohuset, Skeppsbroplatsen 1 (20)

Inom Vallgraven 52:4, uppfört 1935 och 1969.

Figur 139. Inom Vallgraven 52:4.

Byggnaden består av två delar och är en typisk “funkisbyggnad” som utgör en del av miljön kring Stora Hamnkanalens yttre del. Kontorshuskomplexet i två delar innehåller hotell, restaurang, butiker med mera. Mot Skeppsbroplatsen är det ett sjukvåringshus i vinkel med rundat hörn mot Stenpiren. Fasaderna av ljusa naturstensplattor har långa fönsterband. Huset mot Lilla Badhusgatan har fasader av gråvita betongelement.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Fasad av naturstensplattor.

Lilla Torget 3 och 4 Kvarteret 54 Alströmer (21)

Inom Vallgraven 54:10 och 54:9, uppfört (1600-tal) 1811.

De båda byggnadsminnena i kvarteret Alströmer 9 och 10, (Lilla Torget nr 3 och 4) omfattar de två stenhusen i tre våningar mot gatan och deras gårdsflyglar. Husen är uppförda 1811 på de murade källargrunderna, troligen från 1600-talet, som blev kvar efter stadsbranden 1804.

Byggnaden Lilla Torget 3 är ett trevåningshus med ljus slätputsad fasad och rusticerad bottenvåning. Tillsammans med en vidbyggd flygel längs Magasinsgatan och gårdsflygel mot söder omger Lilla Torget 3 en helt kringbyggd gård som överglasats vid en ombyggnad på 1980-talet. Gårdsfasaderna består av slätputsade tegelväggar. Källaren har kryssvalv och är äldre än huset.

Trevåningshuset Lilla Torget 4 har en ljus slätputsad fasad i nyklassicistisk stil med dekor i nyrenässans. I paradvåningen en trappa upp är det ”Pompejanska” rummet välbevarat med väggmålningar och även trapphuset är välbevarat.

Känslighet för påverkan

Exteriör: Rik putsdekor, kolonner, stenhuggeriarbeten, skulpturala byggnadsdelar.

Interiör: Källaren har kryssvalv och är äldre än huset. Värdefulla väggmålningar och reliefer.

”Neptunhuset” Kvarteret 55 Neptunus (22)

Inom Vallgraven 55:1, uppfört (1642) 1850.

Kvarteret har uppkallats efter Hotel Neptun som tidigare låg i kvarteret. Byggnadens historia går tillbaka till 1640-talet. På tomten byggdes ett kronomagasin 1642. Rester av detta kan finnas kvar i husets stomme. Kvarteret består av en enda byggnad som nu inrymmer kontor och verksamheter. Här omsluter fyra längor det numera inglasade. Mot Ekelundsgatan är huset i två våningar och mot övriga gator i tre våningar. Bottenvåningens fasader är slätputsade och övervåningarna är spritputsade (puts med ojämnheter, stenar till skillnad från slätputsad).

Byggnaden har fått sitt nuvarande utseende efter flera om och tillbyggnader.

Känslighet för påverkan

Exteriör: Stenhuggeriarbeten, äldre murverk.

Käppslängaren Kvarteret 61 (23)

Inom Vallgraven 61:1 Kungsgatan 10, uppfört 1908-09, 61:13 Lasarettsgatan 1, uppfört 1925. Inom Vallgraven 601:26, Otterhällegatan 16 Västra Liden, uppförd cirka 1700 och flyttat 1972.

På Kungsgatan 10 uppfördes ett bostads- och kontorshus 1909. Fasaderna är av mörkt tegel med mönstermurning tillsammans med natursten och specialtegel som dekor i nationalromantisk stil.

På Lasarettsgatan 1 uppfördes 1925 ett bostadshus med verksamheter i de nedrevåningarna. Tidstypiska drag är den släta röda murytan där även tegelfogarna rödfärgats. Dekoren är klassicistiskt enkel med bland annat en tandsnittslist (murteknik där halva tegelstenarna ligger mot varandra) som ligger under takfoten.

På Västra Liden ligger ett friliggande hus i en våning som kallas ”Drottning Kristinas jaktstall”. Huset är uppfört runt år 1700 och har gul putsat fasad, brutet tegeltäckt tak och inredd vind.

Känslighet för påverkan

Exteriör: Specialtegel.

Kvarteret 42 Luntantu, Kungshöjd (24)

Inom Vallgraven 42:1-8, uppförda 1903-1915.

Byggnaderna är uppförda som bostadshus mellan 1903-15 i fem till sex våningar med butikslokaler i bottenvåningen mot Kungsgatan. I fasadernas formspråk finns tre olika stilperioder representerade.

Tillsammans omger byggnaderna två gårdsrum. I kvarteret finns ursprungliga fönster bevarade med nationalromantikens småutsindelning. I trapphusen finns blyinfattade fönster med färgade glas. I ett av husen finns en entréhall med välvt tak och dekormålning. I övrigt saknas kunskap om inomhusmiljön i byggnaderna.

Känslighet för påverkan

Exteriör: Putsdekor, mönstermurning, keramiska plattor, specialtegel, ursprungliga fönster.

Kvarteret 36 Telegrafan, Kaserntorget (26)

Inom Vallgraven 36:4, uppfört 1909 och 1946.

Femvåningshus uppfört i tre etapper. Den äldre delen mot Kungsgatan och Kaserntorget uppfördes 1909-1912 som lokaler för Kungliga Telegrafverket efter ritningar av Hans Hedlund. På plan 4 ska den automatiska telefonstationens apparater varit placerade. Den äldre delen mot Kungsgatan och Kaserntorget har fasader av huggen granit och rött tegel i nationalromantisk stil. Tornantydningar, omsorgsfullt utförda stenhuggeriarbeten och detaljer i koppar, glaserat taktegel och spröjsade fönster är typiska drag.

Känslighet för påverkan

Exteriör: Specialtegel, stenhuggeriarbeten, skulpturala byggnadsdelar.

Delsträcka 5: Haga - Korsvägen

Vasastaden, Föreningsgatans villaområde (44)

Vasastaden 10:9, 11:1, 11:6, 11:7, 11:8, 11:9, 11:10, 11:11, 11:14, 31:1, 31:2, 31:4, 31:5, 31:6, 31:7, 33:1. 10 kvarteret 9, 11 kvarteret Lönne 1, 6-11, 14-16 och 31 kvarteret Idegranen 6. Området uppfördes 1878-1880.

Detta är ett av Göteborgs äldsta villaområden. Området längs Föreningsgatan bebyggdes med villor 1878-80. Dryga tiotalet byggnader finns fortfarande kvar och några har ursprunglig karaktär och utgör värdefulla exempel på den fornnordiska träarkitekturen som bland annat skapades av arkitekten V. von Gegerfelt.

Särskilt välbevarade fasader har Föreningsgatan 11 (Vasastaden 11:1) med en bred dekorerad gavel och långsträckt balkong, Föreningsgatan 25 (Vasastaden 33:1) som har en liknande gavel och Föreningsgatan 12 och 23 (Vasastaden 10:9 och 11:8) med gavelrösten (övre delen av gaveln) i mindre format.

Före detta Småbarnsskolan (Vasastaden 31:6) visar hur 1800-talets imiterande stilarkitektur användes för att ge allmänna byggnader en speciell prägel. Byggnaden har också ett högt socialhistoriskt värde.

Känslighet för påverkan

Exteriör: Fasader med skulpturala byggnadsdelar, mönstermurningar etcetera.

Interiör: Välbevarade interiörer har funnits vid tidigare inventeringar, nuvarande status okänd.

Landala Vattentorn (67)

Landala 709:2, uppfört 1892.

Vattentorn uppfört 1892 enligt ritning av arkitekt A C Peterson. Tornets arkitektur anknyter till medeltida försvarsanläggningar. Fasaderna är av rött tegel med bandmönster av natursten. Fönstren är rundbågade och byggnadens övre hörn markeras med miniatyrorn. Det före detta vattentornet är ett värdefullt exempel på 1890-talets fantasifulla tegelarkitektur och den tidens ambitioner att ge de tekniska anläggningarna en värdig och ofta monumental form. Det utgör också ett viktigt inslag i stadsbilden.

Känslighet för påverkan

Exteriör: Mönstermurning, takarkitektur.

Före detta Epidemisjukhuset (68)

Annedal 717:5, uppfört i omgångar åren 1884-86, 1896, 1906, 1917 och 1920.

På en bergsplatå i södra Annedal ligger Göteborgs före detta epidemisjukhus som uppfördes 1884-86 efter ritningar av arkitekt A C Petersson. Anläggningen var modern för sin tid och omfattade kontor, tvättstuga, två sjukhuspaviljonger, en isoleringspaviljong, stall och bårhus. Bebyggelsen var helt i tegel förutom portvaksstugan vid entrén som uppfördes i trä. Ett par träpaviljonger från Möllerska plantaget flyttades också till området och placerades i den norra delen. Genom åren har ett flertal byggnader tillkommit. 1896 uppfördes en observationspaviljong i sten, 1906 två träpaviljonger ritade av O Dymling, 1917 ännu en observationspaviljong och 1920 ett landshövdinge hus med personalbostäder. Epidemisjukhuset är en komplett sjukhusmiljö som ingår i en ovanligt välbevarad institutionsmiljö från 1800-talet och början av 1900-talet. Epidemisjukhuset har ett högt kulturhistoriskt och medicinhistoriskt värde. Området är beläget invid arbetstunnel.

Känslighet för påverkan

Exteriör: Trädetaljer, mönstermurning.

Vasastaden, kvarteret 22 Pilträdet (45)

Vasastaden 22: 23 uppfört 1880-tal, 22:22 och 22:3, uppförda 1915-25.

Vid Kapellplatsen står ett landshövdinge hus från 1880-talet (Vasastaden 22:23). Byggnaden har bottenvåning av tunnputs och övervåningar med liggande och stående slät träpanel där fönsteromfattningar och listverk betonar fasaden. Fastigheten (Vasastaden 22:23) är sammanbyggt med ett landshövdinge hus uppfört 1915-1929 med spritputsad bottenvåning och övervåningar av stående locklistpanel.

Två byggnader, landshövdinge hus (Vasastaden 22:22) och ett trevåningshus i tegel (Vasastaden 22:3), präglas av nationalromantikens ideal. De har bottenvåningar av rött tegel, övervåningar klädda med brun eller röd lockpanel (träpanel av omlottliggande stående brädor) och branta tegeltäckta sadeltak. Burspråk av trä är viktiga fasaddetaljer.

Terrasseringar, naturstensmurar och trappor, liksom förträdgårdar och uppvuxna träd är viktiga inslag i miljön.

Känslighet för påverkan

Exteriör: Stenhuggeriarbeten.

Vasastaden, kvarteret 24 Syrenen (46)

Vasastaden 24:1 , 24:2, 24:3, 24:4, 24:5, 24:6, 24:7, 24:8, 24:9, 24:10, 24:11, uppfört 1915 - 1920.

Kvarterets omsorgsfullt utformade stenhus som sammanbyggs med delvis unika landshövdingehus är av stort kulturhistoriskt intresse. I den värdefulla miljön ingår delvis terrasserade förträdgårdar omgärdade av naturstensmurar och staket.

Bostadshuset mot Kapellplatsen (Vasastaden 24:7) är av sten och gult tegel och uppförd i 1920-tals klassicism. Mot torget finns stora halvkolonner och en kraftfullt betonad takfot.

Längs Erik Dahlbergsgatan ligger landshövdingehus uppförda cirka 1915-20 (Vasastaden 24:1,8,9,10,11), som i huvudsak präglas av nationalromantikens ideal. Burspråk av trä är viktiga fasaddetaljer.

Mot Aschebergsgatan finns bostadshus i tegel i fem till sex våningar uppförda 1915-1930 (Vasastaden 24:2-6). Byggnaderna är utformade i nationalromantikens anda. Fasaderna har burspråk och ibland mönstermurning i fasadytan.

Känslighet för påverkan

Exteriör: Stenhuggeriarbeten och murar.

Vasastaden, kvarteret 27 Rönnen (47)

Vasastaden 27:1 , 27:2 , 27:3 , 27:4 , 27:5 , 27:6 , 27:7 , 27:8 , 27:9 , 27:10 , 27:11 , 27:12, 27:13 , 27:14 , 27:15 , 27:16 , 27:17 , 27:18 , 27:19 , 27:20, uppförda 1909-11.

Husen är av sten i fem till sex våningar och präglas av jugendstilen. De har slätputsade mjukt avrundade fasader och ingen eller sparsam dekor. Taken är brutna och täckta med plåt eller tegel. Karaktäristiska detaljer är fönster delvis indelade med spröjsar, entréer med bågformade omfattningar och fasaddekor i svag relief. I byggnaden mot Kapellplatsen (Vasastaden 27:12) är entréhallen dekorerad med målningar av konstnären Joël Mila.

Känslighet för påverkan

Exteriör: Putsdekor, stenhuggeriarbeten, mönstermurning

Interiör: Målningar i entréhall, i övrigt ej utrett.

Vasastaden, kvarteret 26 Platanen, Landalaskolan (48a)

Vasastaden 26:3 uppförd 1890.

Landalaskolans huvudbyggnad uppfördes som folkskola 1890 efter ritningar av A C Peterson. Byggnaden är i fyra våningar med valmat, plåttäckt sadeltak. Sockelvåningen (våning i gatuplan) har fasad av gråsvart tegel. Övriga delar av fasaden är utförda i rött tegel och har dekorband av mörkgrått tegel. Huvudentrés originaldörr är av trä med glasat övre parti. Till skolan hör en vaktmästarbostad i samma stil som huvudbyggnaden. Gården omges av järnstaket och några träd. Landalaskolan är en mycket typisk "folkskola" från 1800-talets slut.

Känslighet för påverkan

Exteriör: Mönstermurning, skulpturala fasadelement.

Vasastaden, kv. 1 Tre Kronor, kv. 2 Kärnan, kv. 3 Bohus (48b)

Lorensberg 1:9.1 Hvitfeldtska gymnasiet, uppfört 1915-19, 1:9.2 Götabergsskolan, uppförd 1903-06, 1:9.3 före detta Handelsinstitutet, uppfört 1913.

De tre skolbyggnaderna ingår i det mycket karaktärsstarka och värdefulla stråk av offentliga byggnader som sträcker sig åt sydöst från Vasaplatsen till Vasa sjukhus.

"Götabergsskolan", kvarteret 2 Kärnan, består av huvudbyggnad och gymnastikhus och är uppförd i nationalromantisk stil. Byggnaderna har tegelfasader med mönstermurning, kraftiga listverk, torn krönta uppbyggnader på taket och ursprungliga fönster och dörrar. Skolan omges av ett järnstaket och en trädrad. Byggnaderna tillsammans med anslutande murar, trappor, trädtrader och park utgör en värdefull miljö.

Före detta Handelsinstitutet, kvarteret 3 Bohus, har exteriör och interiör präglad av nationalromantiska ideal. Tegelbyggnaden har tidstypiska och omsorgsfullt utformade detaljer, till exempel takryttare (tornliknande takprydnad), infällda stuprännor och en dricksfontän av granit. Byggnaden har kvar sina ursprungliga fönster. Byggnaden ligger på ett höjdparti och omges delvis av planteringar och park. Murar och portaler är av granit.

Hvitfeldtska gymnasiet, kvarteret 1 Tre Kronor, består av flera byggnadsdelar i tegel. Huvudbyggnaden har ett dekorerat entréparti och hörntorn. Bland övriga värdefulla detaljer märks ett burspråk krönt med en balkong, en urtavla och "vällingklocka". Andra typiska detaljer är ankarjärnen (inlagt järn som håller ihop olika byggnadsdelar) i fasaden och kontreforerna (strävpelare som stöder murverket) på östra fasaden. Entréhallen har ursprunglig utsmyckning och aulan med Carl Larssons målning "Ute blåser sommarvind" är bevarad. Skolan har ett fritt och högt läge, är omgiven av park och har en skolgård avgränsad med stenmurar.

Känslighet för påverkan

Exteriör: Specialtegel, stenhuggeriarbeten, mönstermurning, skulpturala byggnadsdelar.
Interiör: 50 m² stor Carl Larssonmålning i aulan.

Vasa sjukhus (49)

Johanneberg, 31 kvarteret Talltitan 8, uppfört 1884-88.

Vasa Sjukhus omfattar cirka åtta stenhus i två till tre våningar som har putsade fasader och relativt enkel dekor, med bland annat hörnkedjor och fönsteromfattningar. Byggnaderna är delvis symmetriskt grupperade kring en centralt placerad plantering. Före detta administrationsbyggnaden har en mer påkostad utformning och bildar ett viktigt blickfång i öster. Inom området finns också två byggnader med gulbruna tegelfasader i sekelskiftesstil och "portvaxtsstugan" i nationalromantisk stil med väggar av grov granit och "knuttimrad" överdel. Bostadshuset för personalen ligger i utkanten av området, på en terrass. Det är i 4 våningar och har slätputsade fasader i stram 1920-talsklassicism. Sjukhusområdet som helhet har höga arkitektoniska, socialhistoriska och upplevelsemässiga värden.

Känslighet för påverkan

Exteriör: Putsdekor, mönstermurning.

Delsträcka 6: Korsvägen

Nedre Johanneberg (51)

Johanneberg kvarteret 1 Näktergalen, 2 Taltrasten, 3 Bofinken, 4 Göken, 5 Tofsmesen, 7 Grönsiskan, 8 Entitan och 29 Lappmesen (Johannebergskyrkan).

Området omfattar bostadshus av sten i fem till sju våningar (1924-37) och Johannebergskyrkan (1940). Bostadshusen är individuellt utformade i detalj men har ett relativt enhetligt utseende med gatufasader av mörkt rödbrunt handslaget tegel. Socklar och delar av bottenvåningarna är av natursten (granit). Bostadshusen har glasade entrédörrar av trä, ofta med elegant utformade snickeridetalljer och påkostade naturstensomfattningar. De senaste åren har delar av bebyggelsen ändrats, bland annat genom byte av fönster och dörrar.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Specialtegel, stenhuggeriarbeten, skulpturala byggnadsdelar.

Interiört: Vid tidigare inventeringar har här funnits välbevarade trapphus, nuvarande status okänd.

Götaplatsen med mera (52)

Konstmuseet Lorensberg 9:3, uppfört 1923, Konsthallen Lorensberg 9:4, uppfört 1923, Stadsteatern Lorensberg 30:2, uppförd 1934, Konserthuset Lorensberg 31:1, uppfört 1935, Poseidon, uppförd 1931.

Götaplatsen är stadsbyggnadshistoriskt värdefull som en av sin tids mest enhetliga och monumentala stadsbyggnadsprojekt. Platsbildningen är i princip intakt sedan 1930-talet. Götaplatsen med sina representativa byggnader för kultur och bildning är av särskilt värde från arkitekturhistorisk och lokalhistorisk synpunkt. De enskilda byggnaderna har alla en tidstypisk och mycket omsorgsfullt utformad arkitektur ritad av kända arkitekter.

Konstmuseet uppfördes 1923 efter ritningar av Sigfrid Ericson och Arvid Bjerke och är arkitekturhistoriskt och stadsbyggnadshistoriskt mycket intressant. Det är uppfört i tre till fyra våningar med fasader av gult tegel. Placerat på Götaplatsens översta terrass bildar byggnaden med sina sju höga välvda muröppningar en monumental avslutning på Kungsportsavenyn. Konstmuseet innehåller flera välbevarade interiörer.

Konsthallen ritades också av Sigfrid Ericson och Arvid Bjerke. Den ligger på en lägre terrass och har fasader av gult tegel. Exteriören får sin speciella prägel genom tre blindbågar (dekorbåge) utsmyckade med skulpterade bronslejon.

Konstmuseet och Konsthallen med anslutande naturstensterrasser och trappor är ett utomordentligt värdefullt inslag i Göteborgs stadsbild.

Stadsteaterns byggnadsvolym är oregelbunden med tre våningar mot Götaplatsen och ett högre scenhus mot Johannebergsgatan. Byggnaden uppfördes 1934 efter ritningar av Carl Bergsten och är arkitekturhistoriskt värdefull. Entréfasaden har en originell utformning som delvis präglas av detaljer i 1920-tals klassicism. En rad kolonner är infogade i andra våningens stora fönsterparti och två skulpturer av Ivar Johnsson bär entréns skärmtak. Entrédörrarna av glas och stål har dekorativt rundade detaljer. Huvudentrén omfattar en rymlig vestibul och två trapphus med vardera två fribärande trapplopp (trappa). Foajén har ett högt fönsterparti och på en av väggarna finns en frescomålning (muralmålning på fuktig kalkputs) av Tor Bjurström.

Konserthuset ritades av Nils Einar Eriksson och uppfördes 1935 i en blandning av 1920-talsklassicism och funktionalism. Det är uppfört i två våningar och har förhöjt välvt kopparklätt tak över stora konsertsalen. Entréfasaden är klädd med ljus marmor och har en övervåning som domineras av foajéns stora fönsterparti med anslutande naturstenskolonner. Hela interiören präglas av exklusiva material och mycket omsorgsfull utformning. Foajén har väggar utförda i stucco lustro (kalkmålningsteknik) och två konstverk. I Stenhammarsalen är väggarna delvis klädda med mahogny och läktarbarriären har en rik utsmyckning i intarsia. Konserthuset är ett av Göteborgs mest värdefulla byggnadsverk från sin tid.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Valv, stenhuggeriarbeten, skulpturala byggnadsdelar, terrasser.

Interiört: Byggnaderna runt Götaplatsen har värdefulla interiörer, såsom måleri och exklusiva material.

Johanneberg, Kvarteret 14 Stenskvättan (58)

Johanneberg 14:1 1930, 14:2 1930, 14:3 1930, 14:4 1931, 14:5 1929, 14:9 1928, 14:12 1927, 14:17 1932, 14:18 1931, 14:19 1928, 14:20 1929, 14:21 1931, 14:22 1934, 14:23 1934, 14:24 1935, 14:25 1928, 14:26 1928, 14:27 1928.

Figur 140. Kv. Stenskvättan.

Kvarteret ingår i det område kring Korsvägen som planlades av Albert Lilienberg 1917. Bebyggelsen visar på de nya idealen inom stadsplaneringen kring sekelskiftet 1900 med oregelbundet gatunät och mer terränganpassad bebyggelse och är stadsplanehistoriskt intressant. Byggnaderna i kvarteret Stenskvättan är sex till sju våningar höga och grupperade kring en sluten gård. Gatufasaderna är av rödbrunt tegel. De äldre husen har 1920-talsdekor medan de yngre har fasader präglade av funktionalistisk stil. Den välbevarade arkitekturen gör kvarteret arkitekturhistoriskt intressant. Byggnaden är belägen invid arbetstunnel.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Mönstermurning, stenhuggeriarbeten.

Delsträcka 7: Korsvägen-Almedal

Bö, Jakobsdalsgatan (60)

Bö, kvarteren 32 Valthornssnäckan, 33 Skålsnäckan, 34 Midasörat och del av 35 Pärlmusslan. Området uppfördes 1928-32.

Bebyggelsen ger exempel på påkostad tegelarkitektur, präglad av sen 1920-talsklassicism. Kvarteren har en oregelbunden utformning och omfattar slutna eller halvslutna gårdar. Byggnaderna är i fem till sex våningar med fasader av rött eller gult tegel. Mot gatorna finns gedigna detaljer i 1920-talsstil, till exempel kopparklädda burspråk, balkonger med smidesräcken och dekorativa portaler av konststen eller natursten. Husen har valmade sadeltak täckta med varierande material och fönstren är utformade med mittpost utan spröjsar eller indelade i sex rutor. Längs vissa kvarterssidor finns förträdgårdar och gårdarna har planteringar.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Stenhuggeriarbeten, burspråk, specialtegel.

Bö, Sankt Sigfridsgatan (61)

Bö, kvarteren 36 Toppsnäckan, 38 Knivslidan, 39 Blåmusslan, 40 Skedmusslan, 41 Borrmusslan, 42 Hjärtmusslan, 43 Sjöharen.

Huvudstråket är den breda raka S:t Sigfridsgatan som i huvudsak omges av radhuslängor med enhetlig karaktär. I övriga omfattar kvarteren en blandning av radhus, villor och parhus. Byggnaderna är av trä och har i huvudsak stående fasadpanel och arkitekturen präglas av 1920-talsklassicism.

Villorna och parhusen är i en och en halv till två våningar och har raka eller brutna sadeltak täckta med tegel. Takkupor med varierande utformning förekommer. Typiska detaljer är fönster indelade i sex rutor och entrédörrar av trä med dekorativa omfattningar.

Områdets stadsplan är tidstypisk och bebyggelsen har i huvudsak bevarad 1920-talskaraktär. S:t Sigfridsgatan är ett ovanligt enhetligt och väl bibehållet exempel på 1920-talets radhus och utgör en viktig del av Göteborgs stadsbild.

Känslighet för påverkan

Exteriört: Dekorativa trädetaljer.

Örgryte gamla kyrka (62)

Bö 108:1.

Kyrkoanläggningen med sin tydliga placering utgör ett viktigt blickfång i det omgivande stadslandskapet. Kyrkan är i grunden en romansk sockenkyrka och innehåller medeltida murverk i långhusets västra del. Kyrkan är i huvudsak uppförd med tjocka gråstensmurar. Den har tvärskepp, ett kor med tresidig avslutning och ett kraftigt västtorn med en karaktäristisk avrundad tornhuv (torntak).

Fasaderna är kalkputsade och byggnaden har tegeltäckta sadeltak. Karaktären har främst danats av 1700-talets ombyggnader. Kyrkan ligger på berg och kyrkogården sträcker sig ner mot den kulverterade Delsjöbäcken. Kyrkans äldre murar är skalmurar (murade ytskikt med en kärna av sten, grus, lera o dyl.) i gråsten som, sannolikt i efterhand, är förstärkt med tegel. Koret och tornet är uppförda i natursten, medan de båda korsarmarna i tvärskeppet är murade i tegel. Omgärdande murar, grindar och uppvuxna lövträd är värdefulla för kyrkomiljön.

Interiören präglas av 1700- och det tidiga 1800-talens ideal. Det uttrycks bland annat genom korsplanen, måleriet och den äldre träinredningen. Huvuddelen av inredningen tillkom under perioden 1700–1817. Takmålningen i rokokostil har ett mycket högt konstnärligt värde. Bänkindelningen är bevarad med bänkar som når till bakre delen av kyrkan.

Känslighet för påverkan

Exteriör: Murverk, valv, skulpturala byggnadsdelar.

Interiör: Kyrkan har värdefull interiör, bland annat takmålning i rokokostil.

Yttre miljö: Begravningsplats, omgärdande murar, grindar samt äldre träd.

Örgryte stom (RAÄ Göteborg 300:1)

Lämningen är registrerad som bytomt och gårdstomt med namnet Örgryte stom. Inprickningen är gjord utifrån 1774 års karta akt 21. Äldsta belägg är från 1485 (Örgryte socken). Det på kartan markerade området är till större delen bebyggt. Platsen är inte antikvariskt besökt och anmärkningarna i fornminnesregistret skrevs in i omgångar från slutet av 1980-talet till sent 1990-tal.

Känslighet för påverkan

Eventuella bebyggelselämningar under mark.

Fyndplats (RAÄ Göteborg 71:1)

Fyndplats för slagen flinta med ungefärligt läge inprickat. Registrerad som övrig kulturhistorisk lämning. Området ligger i anslutning till järnväg. Vid besiktning på 1970-talet kunde ingen flinta ses i ytan. Platsen är inte antikvariskt besökt och anmärkningarna i fornminnesregistret skrevs in i omgångar från slutet av 1980-talet till sent 1990-tal.

Känslighet för påverkan

Eventuella stenålderslämningar under mark.

Fyndplats (RAÄ Göteborg 261:1)

Fyndplats för 24 stycken flintor, en kvarts och en annan okänd bergart. Fynden är inlämnade till Göteborgs stadsmuseum år 1975. Platsen är inte antikvariskt besökt och anmärkningarna i fornminnesregistret skrevs in i omgångar från slutet av 1980-talet till sent 1990-tal.

Känslighet för påverkan

Eventuella stenålderslämningar under mark.

Boplats (RAÄ Göteborg 70:1)

Boplatsen är delundersökt år 1972 inför exploatering av del av ytan. Områden som inte skulle beröras av exploatering undersöktes inte vid detta tillfälle. Fynd gjordes av redskap och avfall från flintproduktion och skärvor av ornerad keramik. Allmän datering är gjord till sten-, brons- och järnålder. Platsen är inte antikvariskt besökt och anmärkningarna i fornminnesregistret skrevs in i omgångar från slutet av 1980-talet till sent 1990-tal.

Känslighet för påverkan

Stenåldersboplats under mark.

Bilaga 2. Gällande bestämmelser

Sävenäs lokstation (1)

Lokstallarna upptas under "övrigt" i det kommunala bevarandeprogrammet. Lokstallarna har kulturhistoriska värden, särskilt ur industrihistorisk synpunkt.

Skansen Lejonet – Gullberget (2)

Skansen Lejonet ingår i riksintresse för kulturmiljö Göteborgs innerstad (O 2:1–5) och omnämns i motiveringen som ett uttryck för 1600- och 1700-talens fästnings- och kanalstad.

Skansen Lejonet med befästning är registrerad som fornlämning RAÄ Göteborg 135:1. För eventuella ingrepp i området krävs länsstyrelsens tillstånd enligt 2 kap. KML.

Skansen Lejonet är statligt byggnadsminne enligt FSBM. Byggnadsminnet omfattar själva byggnadsverket och hela fastigheten Gullbergsvass 703:4 (se figur 8). För byggnadsminnet finns ett upprättat vårdprogram från 1993. En ny värdebeskrivning färdigställs under 2014. Särskilda bestämmelser gäller vid förändring av byggnadsminnet i enlighet med FSBM. Förutom skydd för stentornet anges i skyddsbestämmelserna att området runt byggnaden inte får bebyggas och att det ska vårdas och underhållas så att områdets karaktär bibehålls.

Hela fastigheten 703:4 ingår i det kommunala bevarandeprogrammet.

Stampen, kvarteret 20 Halmstad, Spinnhuset, Gullbergsbrohemmet (3)

Byggnadsminne (2011), skydd enligt 3 kap. KML. Fastigheten ingår i det kommunala bevarandeprogrammet.

Mosaiska begravningsplatsen (4)

Begravningslag (1990:1144) gäller. Fastigheten ingår i det kommunala bevarandeprogrammet.

Fornlämning Gamlestaden (RAÄ Göteborg 218:1)

Registrerad fornlämning Göteborg 218:1 med skydd enligt 2 kap. KML.

Bergslagsbanans station (5)

Fastigheten är byggnadsminne (2008), med skydd enligt 3 kap. KML. Fastigheten ingår i det kommunala bevarandeprogrammet.

Centralstationen (6)

Centralstationen är byggnadsminne (2001), med skydd enligt 3 kap. KML. Byggnaden ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Hasselbladska kvarteret, Kvarteret 33 Lilla Bommen (7)

Fastigheterna omfattas av skydd i detaljplan (q) med rivnings- och förvanskningförbud samt skydd för kulturhistoriskt värdefulla interiörer. Byggnaderna ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Sänkverk – vid Göta älvbrons södra fäste (RAÄ Göteborg 216:1 a)

Sänkverken tillhör Göteborgs befästning och ingår i fornlämning RAÄ Göteborg 216:1 med skydd enligt 2 kap. KML. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Pålspärr (RAÄ Göteborg 216:1 b)

Pålspärren tillhör Göteborgs befästning och ingår i fornlämning RAÄ Göteborg 216:1 med skydd enligt 2 kap. KML. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Bastion Gustavus Primus (RAÄ Göteborg 216:1 c)

Bastionen ingår i fornlämningen RAÄ Göteborg 216:1 med skydd enligt 2 kap. KML. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Kanalmur vid Östra Hamnkanalen (RAÄ Göteborg 216:1 d)

Ingår i fornlämningen RAÄ Göteborg 216:1 med skydd enligt 2 kap. KML. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Kurtinmur mellan bastionerna Gustavus Primus och Sankt Erik (RAÄ Göteborg 216:1 e)

Ingår i fornlämningen RAÄ Göteborg 216:1 med skydd enligt 2 kap. KML. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Masthamnen-Packhusplatsen-Stora hamnkanalen

Hela området kring Masthamnen–Packhusplatsen–Stora Hamnkanalen ligger inom riksintresset för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5). Karaktärsområde ”Staden inom vallgraven med parkbältet” berörs. Stora Hamnkanalen och Masthamnen ingår i fornlämning RAÄ Göteborg 216:1 och omfattas av skydd enligt 2 kap. KML. Området ingår i bevarandeprogrammet.

Sankt Eriksgatan 4 Kvarteret 32 Ljusstöparen (8)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Sankt Eriksgatan 3 Kvarteret 31 Mätaren (9)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Kvarteret 29 Kvarnberget (10)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Nordstaden kvarteret 28 Navigationsskolan (11)

Skyddsbestämmelse (q) med rivningsförbud i detaljplan och skydd för exteriör, invändiga trapphus och entréhall (1995). Fastigheten ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Hertziahuset. Kvarteret 21 Kruthuset (12)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Före detta "Transatlantic", Kvarteret 20 Franska Tomten (13)

Byggnaderna ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Före detta "Broströmia", Packhusplatsen 5-6 (14)

Nordstaden 13:7 är byggnadsminne, skyddas enligt 3 Kap. KML. Byggnaderna ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Kajskjul 8 (15)

Skyddsbestämmelse (q) med rivningsförbud i detaljplan. Byggnaden ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Före detta Tull- och Packhuset, Casino Cosmopol (16)

Skyddsbestämmelse (q) med rivningsförbud i detaljplan. Byggnaden ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Värdefull kaj och bro (17)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Kvarteret 53 Residenset (18)

Wijkska huset (53:14) omfattas av skydd (q) i detaljplan med rivningsförbud samt skydd för exteriör och interiör.

Residenset (53:16) är statligt byggnadsminne enligt FSBM. Ett gemensamt vårdprogram är framtaget för Residenset och Landstadshuset (hus A). Stadsplan 1951.

Landstadshuset (53:16) är statligt byggnadsminne enligt FSBM. Ett gemensamt vårdprogram är framtaget för Residenset och Landstadshuset (hus A). Stadsplan 1951.

Södra Hamngatan 5 (53:17) omfattas av skydd (q) i detaljplan med rivningsförbud samt skydd för exteriör och interiör.

Byggnaderna ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

"Ahlbergska huset", Otterhällan, Skräddaregatan 1-3 (19)

Byggnaden är klassad som byggnadsminne, med skydd enligt 3 Kap. KML och ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Skeppsbrohuset, Skeppsbroplatsen 1 (20)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Lilla Torget 3 och 4 Kvarteret 54 Alströmer (21)

Byggnaderna klassades som byggnadsminne 1979 och 1980, skyddade enligt 3 Kap. KML och ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

"Neptunhuset" Kvarteret 55 Neptunus (22)

Skyddsbestämmelse (q) med rivningsförbud i detaljplan.

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Kvarteret 64 Branten och Kvarteret 68 Bergväggen (65)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Käppslängaren Kvarteret 61 (23)

Byggnaderna ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Kvarteret 42 Luntantu, Kungshöjd (24)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Kvarteret 41 Arsenalen, Kungshöjd (25)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet.

Kvarteret 36 Telegrafan, Kaserntorget (26)

Byggnadsminne 1993, skydd enligt 3 kap. KML. Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Kurtinmur och bastioner mellan Sankt Erik och Stora Bommen (RAÄ Göteborg 216:1 f)

Ingår i fornlämningen RAÄ Göteborg 216:1 med skydd enligt 2 kap. KML. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Masthamnen- Packhusplatsen (RAÄ Göteborg 216:1 g)

Stora hamnkanalen ingår i fornlämningen RAÄ Göteborg 216:1 med skydd enligt 2 kap. KML. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Gamla Latin, Hvitfeldtsplatsen (27)

Skyddsbestämmelse (q) med rivningsförbud i detaljplan. Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Feskekörka (28)

Byggnadsminne (2013), skyddad enligt 3 kap. KML. Fastigheten ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Rosenlundskanalen, fisktorget och Rosenlundsbron (29)

Befästningen i form av murar tillhörande Christina Regina, äldre sträckning av vallgraven liksom fältvallen, det vill säga grönområdet utanför vallgraven, ingår i fornlämning RAÄ Göteborg 216:1 och omfattas av skydd enligt 2 kap. KML. Området ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Nya Allén/Kungsparken (västra delen) (30)

Området är del av före detta befästningsstråket och ingår i fornlämningen RAÄ Göteborg 216:1 med skydd enligt 2 kap. KML. Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Haga Kyrkoplan (31)

Haga kyrkoplan är kyrkotomt enligt 4 kap. KML. En kyrkotomt är ett område kring en kyrkobyggnad som hör samman med byggnadens funktion och miljö och som inte är begravningsplats.

Områdets norra del är del av före detta befästningsstråket och ingår i fornlämningen RAÄ Göteborg 216:1 med skydd enligt 2 kap. KML.

Haga Kyrkoplan ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Hagakyrkan (32)

Kyrkan skyddas enligt 4 kap. § 3 KML och får inte på något väsentligt sätt ändras utan tillstånd av länsstyrelsen.

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Gamla Stadsbiblioteket (33)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Kvarteret 29 Bajonetten (34)

Q (Kulturresevat) i Stadsplan.

Cirka 45 byggnader i Haga, utöver de som är skyddade som byggnadsminnen, samlades av länsstyrelsen i ett program för utredning om byggnadsminnesförklaring. Haga 29:1, 29:6 och 29:9 ingår i detta program.

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Kvarteret 28 Sabeln (35)

Q (Kulturresevat) i Stadsplan.

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Kvarteret 23 Dragonen (36)

Q (Kulturresevat) i Stadsplan.

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Kvarteret 30 Laddstaken (37)

Q (Kulturresevat) i Stadsplan.

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Vasastaden, kvarteret 1 Alen (38)

Skyddsbestämmelse (q) med rivningsförbud i detaljplan (gäller ej tillbyggnaden från 1981).

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Vasastaden, kvarteret 8 Boken (39)

Skyddsbestämmelse (q) med rivningsförbud i detaljplan.

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Vasastaden, kvarteret 9 Apeln (40)

Skyddsbestämmelse (q) med rivningsförbud i detaljplan.

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Handelshögskolan (66)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Vasastaden, kvarteret 10 Enen (41)

Skyddsbestämmelse (q) med rivningsförbud i detaljplan.

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Vasastaden, kvarteret 12 Furan (42)

Fastigheterna 12:8 Viktoriagatan 15B och 12:17 ”Tomtehuset” är klassade som byggnadsminnen med skydd enligt 3 kap. KML.

Skyddsbestämmelse (q) med rivningsförbud i detaljplan.

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Vasastaden, kvarteret 14 Linden, Nya Elementarläroverket för flickor (43)

Byggnadsminne, skyddad enligt 3 kap. KML.

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Skans, Bastion Kung Karl (RAÄ Göteborg 208:3)

Fornlämning RAÄ Göteborg 208:3 med skydd enligt 2 kap. KML.

Bastion Christina Regina (RAÄ Göteborg 216:1 h)

Bastion Christina Regina ingår i fornlämning RAÄ Göteborg 216:1 med skydd enligt 2 kap. KML. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Vallgraven (RAÄ Göteborg 216:1 i)

Vallgraven och fältvallen tillhör Göteborgs befästning och ingår i fornlämning RAÄ Göteborg 216:1 med skydd enligt 2 kap. KML. Området ingår i det kommunala bevarandeprogrammet. Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Vasastaden, Föreningsgatans villaområde (44)

Kulturresevat, Q i detaljplan (1994).

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Landala Vattentorn (67)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet.

Vasastaden, kvarteret 22 Pilträdet (45)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Vasastaden, kvarteret 24 Syrenen (46)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet.

Ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Vasastaden, kvarteret 27 Rönnen (47)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Vasastaden, kvarteret 26 Platanen, Landalaskolan (48a)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Vasastaden, kv. 1 Tre Kronor, kv. 2 Kärnan, kv. 3 Bohus (48b)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Vasa sjukhus (49)

Rivningsförbud och varsamhetsbestämmelser i detaljplan (1998)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger delvis inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Före detta Epidemisjukhuset (68)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet.

Stationsläge Korsvägen

Delar av Station Korsvägen ligger inom riksintresset för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5). Här berörs karaktärsområdet ”Vasastaden med omnejd/stenstaden”. Johannebergs landeri är också ett viktigt uttryck för riksintresset då det visar på områdets tidigare roll som försörjning åt stadens befolkning.

Lorensbergs villaområde (50)

Området omfattar fyra statliga byggnadsminnen enligt FSBM:

Villa Smedmark, Bengt Lidnersgatan 7

Villa Höglund, Viktor Rydbergsgatan 24,

och Radhus Bjerke, Dicksonsgatan 4-2.

För samtliga fastigheter finns ett gemensamt vårdprogram från 2008.

Samtliga fastigheter i området har skyddsbestämmelser (q) i detaljplan som omfattar interiör och exteriör med tillägg för särskilda detaljer. Samtliga omfattas av rivningsförbud och förvanskningförbud.

Fastigheterna ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Nedre Johanneberg (51)

Johannebergskyrkan skyddas av 4 kap. KML.

Skyddsbestämmelse (q) i detaljplan med bland annat skydd för externa trappor.

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Götaplatsen med mera (52)

Konstmuseet: skyddsbestämmelse (q) i detaljplan med rivningsförbud och skydd för exteriör och interiör.

Konserthuset: skyddsbestämmelse (q) i detaljplan med rivningsförbud och skydd för exteriör och interiör.

Byggnaderna ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Lorensberg kvarteret 21 Gripsholm, Renströmsparken, före detta Hovrätten och universitetsbiblioteket (53)

Skyddsbestämmelse (q) i detaljplan med rivningsförbud samt skydd för exteriör och planlösningar.

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Johannebergs landeri och park (54)

Landeriet ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5). Landeriet är en värdebärare i riksintresset och kräver särskild hänsyn då det utgör en viktig rest från landeriepoken i Göteborg och är en angelägen del av Göteborgs äldre historia där landerier och brukandet av donationsjorden hade en stor roll. Det beskrivs på följande vis i motiveringen till riksintresset för Göteborgs innerstad: ”Den vidsträckta Exercisheden, Johannebergs landeri och resterna av Lorensbergsparken visar områdets användning före 1870-talet”. I motivtexten till riksintresset Göteborgs innerstad är också ”spridda rester av donationsjordarnas landerier” särskilt omnämnda som viktiga element.

Skyddsbestämmelse (q) med rivningsförbud i detaljplan.

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet.

Lorensberg, Kvarteret 23 Drottningholm (55)

Skyddsbestämmelser (q) i detaljplan för 23:6-8

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Lorensberg, Kvarteret 33 Skokloster (56)

Skyddsbestämmelse (q) med rivningsförbud i detaljplan.

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet.

Heden, Kvarteret 31 Turmalinen (57)

Skyddsbestämmelse (q) med rivningsförbud i detaljplan.

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Johanneberg, Kvarteret 14 Stenskvättan (58)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet och ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Göteborgs innerstad (O 2:1–5).

Carlanderska Sjukhemmet (69)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet.

Lisebergs nöjespark (59)

De två landeribyggnaderna (2–3) ligger kvar i ursprungligt läge och har därför ett arkeologiskt värde. Under byggnaderna och i direkt omgivande miljö kan kulturlagerrester finnas i marken.

Göteborgs landerier har ett samlat värde större än de enskilda byggnaderna vilket betonas i motivtexten till Riksintresset Göteborgs innerstad, där ”spridda rester av donationsjordarnas landerier” är särskilt omnämnda.

Huvudentrén (1) omfattas av skyddsbestämmelse (q) i detaljplan: ”Byggnaden får inte rivas. Ändring av byggnaden får inte förvanska dess karaktär eller anpassning till omgivningen”.

Östra tornet (6) vid spegeldammen omfattas av skyddsbestämmelse (q) i detaljplan. Byggnaden får inte ändras eller i någon del rivas.

Forssjögården (10) omfattas av skyddsbestämmelse (q) i detaljplan: ”Byggnaden får inte rivas. Ändring av byggnaden får inte förvanska dess karaktär eller anpassning till omgivningen”.

Samtliga byggnader ingår i det kommunala bevarandeprogrammet.

Bö, Jakobsdalsgatan (60)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet.

Bö, Sankt Sigfridsgatan (61)

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet.

Örgryte gamla kyrka (62)

Kyrkoanläggningen är skyddad enligt 4 kap. KML.

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet.

Före detta Lyckholms bryggeri (63)

Skyddsbestämmelser (q) med rivningsförbud i detaljplan. Skydd för bland annat fasader, originalfönster, snickerier och för underhåll av byggnaderna. Användningen ska anpassas till byggnadens kulturhistoriska värde.

Ingår i det kommunala bevarandeprogrammet.

Före detta Almedals fabriker (64)

Upptaget i bevarandeprogrammet under rubriken ”övrigt”. Ingår inte i beslutet men har kulturhistoriska värden.

Fyndplats (RAÄ Göteborg 4:1)

Övrig kulturhistorisk lämning, Göteborg 4:1.

Örgryte stom (RAÄ Göteborg 300:1)

Övrig kulturhistorisk lämning, Göteborg 300:1.

Fyndplats (RAÄ Göteborg 71:1)

Övrig kulturhistorisk lämning, Göteborg 71:1.

Fyndplats (RAÄ Göteborg 261:1)

Övrig kulturhistorisk lämning Göteborg 261:1.

Boplats (RAÄ Göteborg 70:1)

Fornlämning, skyddad enligt 2 kap. KML.

Boplats (RAÄ Göteborg 69:1)

Fornlämning, skyddad enligt 2 kap. KML.

Fyndplats (RAÄ Göteborg 68:1)

Övrig kulturhistorisk lämning Göteborg 68:1.

Vägmärke (RAÄ Göteborg 232:1)

Fornlämning, skyddad enligt 2 kap. KML.

Minnesmärke (RAÄ Göteborg 232:2)

Övrig kulturhistorisk lämning 232:2.

Underlagsrapporter till Västlänkens MKB

Kulturmiljö

Naturmiljö

Rekreation

Förorenade områden

Dag- och tunnelvatten

Ljud, stömljud och vibrationer

Elektromagnetiska fält

Luftkvalitet

Geologi och hydrogeologi

Klimatförändringar och översvämningssäkring

Risk och säkerhet

TRAFIKVERKET

Trafikverket, Kruthusgatan 17, 405 33 GÖTEBORG.
Telefon: 0771-921 921, Texttelefon: 010-123 50 00

www.trafikverket.se